

KUL TÚRA SLOVA

*Vedecko-popularizačný
časopis pre jazykovú
kultúru a terminológiu*

*Orgán Jazykovedného ústavu
Ludovíta Štúra SAV
a Jazykového odboru
Matice slovenskej*

*Časopis vychádza s finančnou
podporou Otvorenej akadémie*

otvorená
akadémia

HLAVNÁ REDAKTORKA

Sibyla Mislovičová

VÝKONNÁ REDAKTORKA

Iveta Vančová

REDAKČNÁ RADA

Adriana Ferenčíková, Juraj Glov-
ňa, Dana Guričanová, Robert
Hammel, Renáta Hlavatá, Ingrid
Hrubaničová, Martin Chochoľ,
Bronislava Chochoľová, Ján Ka-
čala, Eubor Králik, Jana Levická,
Sibyla Mislovičová, Slavomír
Ondrejovič, Lucia Molnár Satin-
ská, Mária Šimková, Iveta Vančo-
vá, Pavol Žigo

REDAKCIA

811 01 Bratislava, Panská 26

ŠTÚDIE A ČLÁNKY

- HRUBANIČOVÁ, Ingrid: K pravopi-
su predponových a zložených etnic-
kých a obyvateľských mien. 1. časť . 321
GURIČANOVÁ, Dana: Viacvrstvový
Čepiec Kataríny Kuchelovej 328

TERMINOLOGICKÉ SÚPISY

- HRABOVSKÝ, Michal: Menoslovie
systematických kategórií cievnatých
rastlín. 1. Čel'ade 336

ZO STUDNICE RODNEJ REČI

- ONDREJKOVÁ, Renáta: Substantív-
um baza v slovenských terénnych
názvoch 347

ROZLIČNOSTI

- Významy slova *bielizeň*. I. Vančová . 356
Drift, drifter. D. Guričanová 359

SPRÁVY A POSUDKY

- Sto rokov od narodenia profesora V. Bla-
nára. I. Valentová 362

SPYTOVALI STE SA

- Právo na i právo k*. S. Duchková 368

Z WEBOVEJ PORADNE

- Môcť a smieť* 370
Aromaterapia alebo arómoterapia? 370
Zoznam kandidátov 370
Kormidlovňa alebo kormidelňa? 371
Krokodílie slzy 371
Cool, coolovo 371

Obsah 54. ročníka 373

Index 54. ročníka. S. Mislovičová ... 377

KUL TÚRA SLOVA

KULTÚRA SLOVA, vedecko-popularizačný časopis pre jazykovú kultúru a terminológiu. Orgán Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV a Jazykovedného odboru Matice slovenskej. Ročník 54, 2020, č. 6 (14. 12. 2020). Sídlo vydavateľa a adresa redakcie: Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV, Panská 26, 811 01 Bratislava. IČO 00167 088. Matica slovenská – Vydavateľstvo Matice slovenskej v Martine. Časopis vychádza s finančnou podporou Otvorenej akadémie. Hlavná redaktorka PhDr. Sibyla Mislovičová. Výkonná redaktorka Mgr. Iveta Vančová. Grafická úprava Oto Takáč. Technický redaktor Vladimír Radik. Vychádza šesťkrát ročne. Ročné predplatné 8,50 €, jednotlivé čísla 1,50 €. Rozširuje, objednávky a predplatné prijíma Vydavateľstvo Matice slovenskej, P. Mudroňa 1, 036 01 Martin, e-mail: periodika@matica.sk, tel. 043/3812826. Evidenčné číslo 3696/09. Podávanie novinových zásielok povolené OZSsRP Banská Bystrica č. 1325/94-PTP z 25. 4. 1994. ISSN 0023-5202 Distributed by Matica slovenská – Vydavateľstvo Matice slovenskej, P. Mudroňa 1, 036 01 Martin, Slovakia.

© Jazykovedný ústav Ľ. Štúra Slovenskej akadémie vied, Bratislava

© Matica slovenská, Martin

Vytlačila tlačiareň Fork, s. r. o., 2020

Cena 1,50 €

ŠTÚDIE A ČLÁNKY

K pravopisu predponových a zložených etnických a obyvateľských mien. 1. časť

INGRID HRUBANIČOVÁ

Abstract: The article deals with the issue of spelling of prefixal and compound ethnic names and demonyms. We suggest a way to exclude proper names with the initial capital letter (*Neslovák, Poloukrajinec*) from this group, in contrast to expressive appellations (*hejslovák, superslovák, kvázislovák*). So far, these groups of nouns have not been singled out in the spelling rules, and the reasons why part of these are proper nouns, and the rest isn't, hasn't been explained thus far.

Keywords: spelling, word formation, proper noun, appellation, ethnic name, demonym

V slovenskej pravopisnej tradícii sa etnické mená (etnonymá)¹ a obyvateľské mená (ďalej v texte budeme na tieto mená používať skratku EOM)

Článok vznikol v rámci riešenia grantovej úlohy VEGA č. 2/0133/20 Slovenský pravopis a jeho pravidlá v kontexte súčasnej jazykovedy a jazykovej praxe.

¹ Pod spojenie *etnické mená* zahrnujeme pomenovania príslušníkov súčasných i historických národov, národností a kmeňov.

chápu ako vlastné mená a píšú sa s veľkým začiatočným písmenom. O skupine týchto vlastných mien a ich písaní dostávajú používatelia poučenie v časti Pravidiel slovenského pravopisu (2013; ďalej PSP) 1.3.1. Mená ľudí a živých bytostí v bode 2, v ktorom sa uvádza, že s veľkým začiatočným písmenom sa píšú „Národné a kmeňové mená a mená príslušníkov iných etnických skupín a obyvateľské mená utvorené od vlastných mien“ (s. 51). Za týmto poučením nasledujú príklady, ktoré tvorí veľká skupina slovo- tvorne odlišných, no bližšie už nešpecifikovaných vlastných mien. Vedľa seba sa ocitajú vlastné mená typu *Slovák, Neslovák, Francúz, Škót, (...) Maďar, Nemaďar, Nemec, Ultranemec, (...) Poloukrajinec, (...) Kelt, Trák, Etrusk, Žid, Hind, (...) Róm, Goral, (...) Západoslovan, Západoslovák, (...) Európan, Stredoeurópan, (...) Juhoameričan, Praaustráľčan, (...) Sicilčan, (...) Parížan, Exparížan, Marťan, Mesiačan*.

V poznámke č. 2 k tomu bodu PSP sa odporúča písať zložené mená typu *tiežslovák, tiežbratislavčan, hejslovák, kvázifrancúz, huránemec* s malým začiatočným písmenom, pretože ich význam sa chápe ako štylisticky príznakový (ironický).²

V ďalšej poznámke (č. 3) sa ešte uvádza, že „s malým začiatočným písmenom sa píšú pomenovania utvorené od národných a kmeňových mien alebo obyvateľských mien na označenie stúpencov, prívržencov, napr. *pan-sláv, pangermán, pročiňan, profrancúz, proameričan, slavianofil, maďarofil, maďarofób* (s. 52).

Chápanie a písanie predponových pomenovaní tohto typu (*Neslovák, Exparížan, Ultranemec*) a zloženín (kompozít) (*hejslovák, tiežbratislavčan, huránemec, kvázifrancúz*), ale aj predponové pomenovania a kompozitá označujúce ideových prívržencov (*pansláv, proameričan*) je – dá sa povedať – stálym problémom slovenského pravopisu, ktorý sa ešte vypuklejšie prejavuje v súčasnosti, keď sú nacionálne témy súčasťou rozmanitých diskurzov a naratívov. V rámci nich vznikajú nové pomenovania, v ktorých sa píšú aj veľké, aj malé písmená³ (*Najslovák – najslovák, Superslovák – su-*

² „2. Zložené slová, v ktorých sa pomenovania príslušníkov národov a obyvateľské mená spájajú so slovami *tiež, hurá, hej, kvázi* a pod., majú štylisticky podfarbený (ironický) význam a píšú sa s malým začiatočným písmenom, napr. *tiežslovák, tiežbratislavčan, huránemec, hejslovák, kvázifrancúz*“ (PSP, 2013, s. 52).

³ Na ilustráciu používame jedno etnonymum, na jeho mieste môže byť hocikaké iné etnonymum alebo obyvateľské meno.

perslovák, Pseudoslovák – pseudoslovák, Antislovák – antislovák). Dodnes to v používaní nie je jasné ani pri tých pomenovaniach, ktoré sa uvádzajú v PSP (*Neslovák, hejslovák, tiežslovák*). Opakovane sú predmetom otázok adresovaných jazykovej poradni a témou jazykovokultúrne zameraných príspevkov. Rovnaký stav môžeme vidieť aj v súčasných korpusových do-kladoch:⁴

Neslovák/neslovák⁵

A hoci *Neslovák* nepozná Sládkovičovú Marínu, spozná zábavnú situáciu... (časopis RAK 2003); Do akej kategórie Slovákov patríte vy? Ja som už možno zlý Slovák, možno budem i *Neslovák*... (denník SME 1993); Že sa občania Slovenska delia na *neslovákov*, zlých Slovákov, dobrých Slovákov a Slovákov z povolania... (denník SME 1998); Bol som vlastne prvým *neslovákom*, ktorého poverili takouto funkciou (Východoslovenské noviny – Korzár 2020); My, ktorí sme vládu kritizovali, sme vtedy dostali od veriacich nielen podporu, ale aj listy, v ktorých nás označovali za zradcov, maďarónov, *neslovákov*.

hejslovák/Hejslovák

Slovenský národ bol v jeho chápaní len jednou z dvoch vetiev československého národa – to mu *hejslováci* ťažko zabudnú... (časopis Týždeň 2009); Verím, že tí rôzni populisti a *hejslováci* odídu do dejín, aj keď sa obávam, že kým sa tak stane, ešte narobia veľa zla pre krajinu (denník SME 2009); Čo je slovenské, je a priori dobré, chutné, čo slúži Slovensku, Slovákom, našim, je a priori správne. A či nám to slúži alebo nie, o tom rozhoduje *Hejslovák* (denník SME 2009); Škoda, lebo tí, ktorí účasť SMK vo vláde M. Dzurindu privítali, by si želali, aby poskytovali čo najmenej príležitostí pre protimaďarsky naladených *Hejslovákov* a ukázali, že im skutočne záleží na osude krajiny, v ktorej žijú (denník Práca 1999).

tiežslovák/Tiežslovák

... že my, ktorí sme neboli za rozbitie Československa, sme predajní *tiežslováci*, a teraz citujem, „za ktorých sa raz ich potomkovia budú hanbiť tak, že odmietnu nosiť ich judášske priezviská a vytrú si ich z rodostromov...“ (J. Štrasser 2007); Neustále urážaní zdegenerovanými *Tiežslovákmi* pokojne obrábajú naše najúrodnejšie pôdy... (spravodajský web aktuality.sk 2010); Avšak silu reforiem a cestu, ktorú nastúpila súčasná opozícia, sa našťastie ani takýmto *tiežslovákom* nepodarilo zvrátiť (denník Hospodárske noviny 2007); Ja som sa narodil v Československej republike

⁴ Všetky doklady pochádzajú z korpusu Omnia Slovaca III Maior (18.01), ktorý vznikol zlúčením korpusových dát v Slovenskom národnom korpuse (SNK prim-6.1) a dát z webových korpusov a slúži na potreby pracovníkov JÚLEŠ SAV. [cit. 20. 11. 2020]

⁵ V porovnaníach uvádzame na prvom mieste pravopis odporúčaný PSP.

(ktorú určití „*Tiežslováci*“ – aj tam porušujú stále platné Benešove dekréty – proti-zákonne rozbili)... (časopis Týždeň 2013).

Ultramec/ultranemec,⁶ Ultraslovák/ultraslovák, Ultramaďar/ultramaďar

... vodní stavitelia, ktorí by radi dodali gabčíkovskej vody, kazatelia, ktorí nás chcú stoj čo stoj presvedčiť, že Pánboh je *Ultraslovák*, aj šéfovia nadnárodnej inštitúcie, ktorí národnú nevedomosť z detstva premenili na nacionálny fanatizmus – len keď poslúži (denník SME 1994); Výpady zle informovaných straníckych novinárov boli by nevinní evanjelickí Slovania strpeli a zniesli s pohľadavým mlčaním, keby strana *ultramaďarov* v evanjelickej cirkvi, podpichnutá novinárskymi deklamáciami, nebola sa dotkla nepremlčateľných práv svojich vlastných druhov vo viere... (Ľ. Štúr, Prosbopis, zdroj: <http://old.klasici.sk/klasici/stur/prosbopis.html>).

Je zrejmé, že veľké alebo malé písmeno sa v týchto pomenovaniach píše v závislosti od toho, ako si ten-ktorý autor textu interpretuje, čo je v pomenovaní primárne – či vlastné meno národa, národnosti, obyvateľa (ak *Neslovák, Ultraslovák*, potom aj *Najslovák, Superslovák*), alebo expresivita, obyčajne negatívna, teda irónia, pejoratívnosť pomenovania (ak *tiežslovák, kvázislovák*, potom aj *najslovák, superslovák*).

Vyriešiť tento problém jednoznačne nie je jednoduché a ani si to netrúfame. V českom prostredí v rozsiahlom výskume a publikácii I. Svobodovej a kolektívu *Psaní velkých písmen v češtině* (2015) túto problematiku riešili v tom zmysle, že všetky predponové pomenovania typu *Nečech* odporúčajú písať s veľkým písmenom, rešpektujúc systémové riešenie, že v češtine odvodené a zložené mená tohto typu sa píše dohromady a veľké písmeno sa prenáša na začiatok novovzniknutého útvaru (pozri Svobodová a kol., *ibid.*, s. 66). V príkladoch sa uvádzajú pomenovania *Nerom, Protoslovan, Exafričan, Poloněmec*, ale aj *Antievropan* a *Ultračech*. Expresivity či apelativizácie takýchto predponových pomenovaní a zloženín sa v uvedenej publikácii autori nedotýkajú. V slovenčine ťažko zaujať takýto jednoznačný postoj, keď viaceré predponové výrazy a zloženiny obsahujúce EOM majú aj alebo iba čisto apelatívny význam, napr. výraz *antiameričan* má v slovenčine iba apelatívny význam „odporca všetkého amerického, kto sa stavia proti Amerike, Američanom“ (pozri SSSJ A – G, 2006, s. 137) a utvára protikladnú dvojicu s apelatívom *proameričan*. Tak je to aj v prípade dvo-

⁶ PSP uvádzajú iba vlastné meno *Ultramec*, no v korpuse sme nenašli nijaký doklad na tento výraz, iba iné doklady tohto typu, aj tých je však zanedbateľne málo.

jíc *antieurópan* – *proeurópan*, *antičíňan* – *pročíňan*. Pri pomenovaniach s predponou *ultra-* (*Ultranemec*, *Ultraslovák*) vnímame osciláciu medzi propriálnosťou, expresívnosťou a apelatívnosťou. V PSP (2013) sa odporúča písanie *Ultranemec* s veľkým písmenom, teda iba ako vlastné meno, zrejme z toho dôvodu, že vyjadruje význam zosilnenej etnicity, ale rovnako si môžeme klásť otázku, či tu už nejde o istú mieru expresivity, ktorá môže byť tak pozitívna, ako aj negatívna (pejoratívum). A za *ultranemca* zas môžeme hovorovo označiť aj člena al. prívrženca ultranemecky orientovaných politických zoskupení, strán a ideológie. Pravda, tu sa ťažko oddeľuje príslušnosť k etniku od príslušnosti k hnutiu, strane.

Pokiaľ chceme stavať na našej doterajšej pravopisnej tradícii, mohli by sme pri uvažovaní o zjednodušení alebo „zjasnení“ pravopisu odvodených predponových a zložených etnoným a obyvateľských mien voliť slovotvorne-sémantické kritérium. Propriálny status a písanie s veľkým písmenom by si zachovávali iba také **nocionálne odvodené výrazy**, v ktorých je **význam etnickej alebo obyvateľskej príslušnosti zachovaný a predpona ho modifikuje iba z hľadiska rozsahu alebo času (vývoja)**. Takto modifikujú význam iba niektoré predpony, napr. *ne-*, *ex-*, *ultra-*, *polo-*, *pra-*, *proto-*, *novo-*: *Neslovák* – „kto nie je slovenskej národnosti, ale inej; príslušník iného národa než slovenského“; *Exparížan* – „bývalý Parížan, kto bol, ale už nie je obyvateľom Paríža“; *Ultranemec* – „kto sa veľmi silno, krajne prejavuje ako príslušník nemeckého národa“; *Poloukrajinec* – „polovičný Ukrajinec (po matke alebo otcovi)“; *Praslovan* – „historický predok dnešných Slovanov“; *Protobulhar* – „historický predok dnešných Bulharov“; *Novobratislavčan* – „kto sa stal Bratislavčanom a dosiaľ ním nebol“. Takéto mená sa potom píšú s veľkým začiatočným písmenom.

Ovodené pomenovania takého typu, v ktorých predpona alebo komponent modifikujú význam v tom zmysle, že sa **utvárajú expresívne alebo hovorové expresívne výrazy odrážajúce individuálne alebo skupinové postoje a hodnotenia spojené s etnickou alebo obyvateľskou príslušnosťou**, by sa chápali ako apelatíva. Takto modifikujú význam predpony a komponenty, ktoré samy osebe majú ambivaletný (neutrálny i expresívny) alebo iba expresívny význam, napr. *hej-*, *tiež-*, *hurá-*, *kvázi-*, *pseudo-*, *anti-*, *super-*, *mega-*, *naj-*, *extra-* atď. Táto škála predpôn a kompozít je veľmi široká (predpony a komponenty modifikujúce význam v zmysle negácie podrobne

zachytáva a interpretuje napr. J. Pavlovič, 1985, s. 265 – 274): *hejslovák, huráslovák* – „kto príliš zdôrazňuje svoju slovenskosť, zasadzuje sa za všetko slovenské, obyčajne iba slovami bez činov“; *tiežbratislavčan, kvázibratislavčan, pseudobratislavčan* – „nepravý, formálny Bratislavčan alebo kto sa vydáva za Bratislavčana, ale v skutočnosti ním nie je“; *superslovák, extraslovák, najslovák* – „kto dáva najavo, že je výlučný, ojedinelý vo svojom prejavovaní slovenskosti, zasadzovaní sa za slovenské záležitosti, najlepší, najväčší slovenský vlastenec atď.“.

Uvedomujeme si, že tu naznačené uvažovanie má svoje slabé miesta, pretože nemožno zabrániť vnútornej významovej derivácii a napr. aj nocio-nálne vlastné mená (propriá) z prvej nami vyčlenenej skupiny sa môžu v závislosti od komunikačného kontextu a zámeru apelativizovať a vyjadrovať expresívny (obyčajne pejoratívny) význam, azda okrem mien s predponou *pra-* a *proto-* (*Praslovan, Protobulhar*), ktoré majú charakter aj odbornej lexiky (historickej, antropologickej). Ale: *Neslovák – neslovák* „Slovák prejavujúci sa ako odporca, nepriateľ Slovákov a všetkého slovenského“, ako to naznačujú už uvedené korpusové príklady. Expresívny význam môže za istých okolností nadobudnúť akékoľvek pomenovanie, ide však o to, že opačne to možné nie je. Výrazy z druhej vyčlenenej skupiny – *superslovák, kvázislovák, antislovák, najslovák* – nocio-nálny význam vnútornou sémantickou transformáciou nenadobudnú.

Pokúsili sme sa uvažovať o problematike, ktorá sa v našom jazykovom spoločenstve rieši už takmer sto rokov – v 6. čísle Slovenskej reči z roku 1934/1935 v Rozličnostiach na s. 189 dávala redakcia časopisu takéto po-učenie: „Neslovák. – Toto slovo darmo by ste hľadali v Pravidlách alebo v Tvrdého slovníku, a jednako ho veľmi potrebujeme. V našich časopisoch píšú Neslovák i „neslovák“. No správne je len Neslovák, keďže týmto slo-vom označujeme príslušníka iného národa ako slovenského, a názvy prí- slušnikov iných národov píšeme s veľkou počiatočnou literou. Teda Maďar- -Nemaďar, Slovák-Neslovák a pod.“ A v r. 2015 na stránkach toho istého ča- sopisu (v čísle 1 – 2 na s. 79) A. Závodný v príspevku *Nejednoznačnosť pri písaní niektorých typov vlastných mien* vyjadruje presvedčenie: „Neslovák nepomenúva konkrétneho príslušníka určitého národa, ale pomenúva prí- slušníka nekonkrétneho, akéhokoľvek národa okrem slovenského (predpona ne- nám príslušnosť k národnosti neguje), čo sa vymyká základnej funkcii

vlastného mena identifikovať denotát. (...) Stálo by teda za diskusiu, či by sa vlastné mená, ktoré nedokážu spoľahlivo identifikovať etnickú príslušnosť, nemali vnímať ako apelatíva a nemali by sa písať s malým začiatočným písmenom (neslovák, nemadžar, nepoliak, tiežslovák, hejslovák)“. Pridávame sa teda k diskusii a s trocha iným pohľadom, aký mal autor krátkeho odporúčania v r. 1934/1935, ale aj A. Závodný v r. 2015. O návrhu A. Závodného možno takisto diskutovať. Lenže to, čo navrhuje, sa dotýka nielen pomenovaní s predponou *ne-*, ale celej skupiny výrazov, v rámci ktorých predpona zastiera možnosť identifikácie etnickej príslušnosti alebo ju vyjadruje iba v nejakej miere. Kto je *Exbratislavčan*, aká je jeho reálna obyvateľská príslušnosť, takisto nevieme. Ani výraz *Polorus* nenaznačuje zjavnú etnickú príslušnosť. Ale *zas* vieme, že *hejslovák* je určite príslušník slovenskej národnosti. Potom by expresivita (pejoratívnosť) stratila opodstatnenie na to, aby sa pomenovanie chápalo ako apelatívum, malo by sa teda v nesúlade s doteraz platnou normou písať s veľkým písmenom *Hejslovák*. O tom, ako by pravopis celej skupiny predponových a zložených etnických a obyvateľských mien ovplyvnilo kritérium navrhované A. Závodným, budeme uvažovať v 2. časti tohto článku.

LITERATÚRA

- Neslovák – neslovák. In: Slovenská reč, 1934/1935, roč. 3, č. 6, s. 189.
- PAVLOVIČ, Jozef: Prostriedky negácie v spisovnej slovenčine. In: Slovenská reč, 1985, roč. 50, č. 5, s. 265 – 274.
- Pravidlá slovenského pravopisu. 4., nezmenené vyd. Bratislava: Veda 2013. 590 s. ISBN 978-80-224-1331-2.
- Slovník slovenského jazyka. A – G. Hl. red. K. Buzássyová – A. Jarošová. Bratislava: Veda 2006. 1134 s. ISBN 978-80-224-0932-4.
- SVOBODOVÁ, Ivana a kol.: Psaní velkých písmen v češtině. Praha: Academia 2015. 350 s. ISBN 9788020025135.
- ZÁVODNÝ, Andrej: Nejednoznačnosť pri písaní niektorých typov vlastných mien. In: Slovenská reč, 2015, roč. 80, č. 1 – 2, s. 73 – 82.

Viacvrstvový Čepiec Kataríny Kucbelovej

DANA GURIČANOVÁ

Nominácia do elitnej desiatky Anasoft litery je na Slovensku považovaná za punc kvality, a to plným právom. Konkurencia je silná, desať kníh porota vyberá z celoročnej produkcie – v posledných piatich ročníkoch tejto literárnej súťaže išlo zakaždým o zhruba dvesto prozaických diel, predtým býval počet nižší. Od roku 2018 porota s istým časovým odstupom zúži desiatku na päť finálových titulov, z ktorej vzíde laureát. V roku 2020 sa do finále dostala aj knižka Kataríny Kucbelovej s lakonickým názvom *Čepiec*. Laureátkou ročníka sa napokon nestala, zvíťazila próza Aleny Sabuchovej *Šeptuchy*, ale *Čepiec* získal cenu René, čo je Anasoft litera gymnazistov, v ktorej o laureátovi či laureátke rozhodujú študenti vybraných slovenských stredných škôl, aj Cenu literárnej akadémie 2019 v kategórii beletria (v rámci Panta Rhei Awards 2020). Kniha bola nominovaná aj na Cenu Jána Johanidesa 2020 a získala Cenu Nadácie Tatra banky za umenie 2020. Vyhrala tiež čitateľskú anketu Kniha roka v denníku Pravda.

Katarína Kucbelová patrí k významným súčasným poetkám, doteraz má na svojom konte štyri básnické zbierky so zaujímavými názvami, ktoré – napodiv – poetické ladenie veľmi nenavodzujú: *Duály* (Drewo a srd 2019), *Šport* (Ars Poetica 2006), *Malé veľké mesto* (Ars poetica 2008) a *Vie, čo urobí* (Artforum 2013). Jej tvorba zarezonovala aj v zahraničí. Jednotlivé Kucbelovej básne sa doteraz objavili vo viacerých cudzojazyčných antológiách, samostatne vyšli dve zbierky: *Malé veľké mesto* v španielčine (2018) a *Vie, čo urobí* v ukrajinčine (2020). V knihe *Čepiec* autorka po prvý raz zvolila ako svoj výrazový prostriedok prózu, hoci poetické videnie aj poetická reflexia sveta sú v jednotlivostiach naďalej prítomné.

Cieľom je cesta

Na stránke Nadácie Tatrabanky je knižka Kataríny Kucbelovej charakterizovaná takto: „Prozaická kniha *Čepiec* je kombináciou dokumentárneho románu a literárnej reportáže, najbližšie má k označeniu reportážna novela. Autorka chodila dva roky do folklórnej oblasti pod Kráľovou hoľou. Chcela sa naučiť šiť čepiec, súčasť miestneho ženského kroja. Popri tom

sa dozvedela veľa iných vecí o živote v odľahlej horskej obci v postupne sa vyľudňujúcom regióne, o sebe, o ľudovej kultúre, o spolužití s Rómami, o stereotypoch vrátane tých, v ktorých sama žila a žije.“ Kontrast medzi životom v hlavnom meste a na Šumiaci je naozaj veľký: *Z Červenej skaly si to budem musieť vykráčať. Spoje nie sú prepojené, vlak je ten istý ako pred päťdesiatimi rokmi, nie nový, dvojposchodový, ktorý spája Bratislavu s okolím. Sme v inej krajine, v inom štáte, od stanice do kopca tri kilometre* (s. 156). Osemdesiatročná mentorka, ktorá autorke pomáha nielen zvládnuť šitie čepca, ale aj zorientovať sa v životnej realite na Šumiaci, je nepochybne autentická, hoci v reálnom živote sa nevolá tak, ako ju v knižke predstavila autorka: *Túto ženu budem volať Ilka* (s. 8). Neskôr spresňuje: *Mohlo by sa zdať, že Ilka je zameniteľná, ale nie je, s hocikým by to nešlo, Ilka je reálna postava, knihu píše aj ona* (s. 100). Biografickú hodnovernosť dokazuje aj autorkino úprimné poďakovanie Ilke v závere knihy.

Určiť žáner knihy *Čepiec* je pomerne zložité, o čom svedčí už citovaná charakteristika z webovej stránky Nadácie Tatrabanky. K. Kucbelová na túto tému v rozhovore s Martou Součkovou povedala: „To, že sa v *Čepci* prelínajú publicistické, konkrétne, reportážne postupy a estetické, literárne prostriedky, je moja autorská stratégia“ (Součková, 2020). Knižka však vznikla akoby mimochodom, je vedľajším produktom životnej skúsenosti, ktorá sa v istom období autorkinho života stala nevyhnutnosťou: „Chcela som sa naučiť šiť čepiec a bol to môj spôsob, ako uniknúť v životnom období, s ktorým som si inak nevedela poradiť, vytvoriť si základný životný priestor. Nemala som v pláne objavovať Šumiac, ale zistila som, že mám potrebu robiť si poznámky z toho, čo vidím. Tak začal vznikať surový text a práca na ňom ma zaujala takisto ako šitie čepca. V písaní ma však nikto nevedol, na rozdiel od šitia, kde som mala učiteľku. Nepísala som ho podľa žiadnej ustálenej formy“ (tamže). Šitie aj písanie teda spája tradičný prvok východnej filozofie: dôležitý nebol cieľ, ale cesta. Autorka si obe reálne činnosti zvolila – spočiatku možno len intuitívne – ako istý druh psychoterapie. Koniec-koncov, ergoterapiu, čiže liečbu pracovnou činnosťou, úspešne používali už starí Gréci a k efektívnym rehabilitačným procedúram patrí dodnes. Explicitne o tom svedčia aj tieto autorkine konštatovania: *Toto potrebujem. Počítat' milimetrové dierky, sústrediť sa, aby sa myšlienky nezachlpili, nastavovať ťah v ruke, vystretý chrbát, správny švih, aby stehy neboli pritiahnuté ani voľné, aby boli rovnako poukladané. Hladký*

priebeh, hladký výsledok (s. 20); *Na konci bude len čepiec a kniha. Čepiec nebudem nosiť, knihu nebudem čítať* (s. 36). Patrik Garaj tento fakt vo svojej recenzii zhrnul do jedinej vety: „Katarína Kucbelová robí z folklóru osobnú terapiu“ (Garaj, 2019). Plne súhlasíme aj s jeho charakteristikou zmyslu celej knihy: „Hľadanie odpovede na otázku, o čo tu vlastne ide, vytvára ťah, ktorý núti obracať strany. Je to tá osobná kriminálka, spytovanie, ktoré zažíva zrejme každý. A vždy iným spôsobom“ (tamže).

Kniha *Čepiec* sa vďaka osobitému prístupu autorky stáva zaujímavým a pre mnohých možno aj prekvapivým príspevkom k demýtizácii slovenského folklóru a k vymedzeniu jeho úlohy v modernom svete. Vnímanie a v konečnom dôsledku aj pochopenie tohto diela mnohým čitateľom a čitateľkám uľahčí autorkino vyjadrenie na margo folklóru: *Počúvam Il'ku a nehovorím, že som vlastne ani nemala nikoho na dedine, nikdy som na dedinu nechodila, ani na prázdniny, netancovala a nespievala v žiadnom folklórnom súbore, že som proste kaviarenský typ a nerozumiem, prečo folklór v tejto krajine všetkých hneď uvedie do tranzu, nedotknuteľný, dojímavý, univerzálny folklór. Ale som tu, chcem, aby mi prešiel rukami, karikatúra mi nestačí, nechcem mobil s folklórnym krytom, mikinu so strojovou výšivkou, tašku z modrotlačče, nevyšívam odkazy tretiemu tisícročiu krížikovým stehom, nechcem precedený univerzálny folklór, folklór na tri kliky, instafolklór. Chcela som ísť za tie nánosy. Dotknúť sa toho, a potom uvidieť* (s. 10). Áno, K. Kucbelová úspešne odstraňuje nánosy konvencií či povier, odkrýva vrstvy spomienok, aby celok bol napokon pochopiteľnejší a prijateľnejší.

Štýl

Hneď na prvý pohľad zaujme grafické členenie textu. Jednotlivé kapitoly sú očíslované, pričom použité deminutívum je namieste, keďže sú väčšinou krátke, niektoré nezaberajú ani celú stranu knižky malého formátu. Nová kapitola spravidla znamená zmenu témy, prípadne zmenený uhol pohľadu. Druhým grafickým prvkom sú tučne vytlačené stručné konštatovania pripomínajúce medzitulky. Spravidla posúvajú dej, pôsobia rytmizujúco. Niektoré z nich majú až gnómický nádych, napr. *Drevenice a zruby všetkých veľkostí obsadili krajinu* (s. 10); *Neviem, či prichádzam alebo odchádzam* (s. 36); *Dvere z domu ti budú široké, ale do domu už úzke* (s. 137); *Nové spomienky nemajú takú váhu, hneď ich odveje* (s. 123).

K. Kucbelová zvolila ja-rozprávania v prítomnom čase, čo navodzuje pocit aktívnej účasti, akoby sme pri čítaní mali možnosť skrytou kamerou pozorovať všetko, čo sa práve deje, a nielen v okolitej realite, ale aj v autorkinej hlave: *A niekedy musím prestať, pretože sa rozplačem, presne ako ona, keď náhodou narazí na ostrú spomienku. A v prvom momente neviem, k čomu som sa prekopala* (s. 100); *Začíname sa mýliť a ja viac opravujem a páram, ako postupujem. / Vyšívanie nás umlčí. / Rytmus vlastný spoločnej práci. Nečakané ponorenia, ktoré nikomu neprídu zvláštne* (s. 136)¹.

Autorka pri priamej reči nepoužíva úvodzovky, čo posilňuje reportážny charakter diela. Z kontextu sú však súvislosti i zainteresované postavy vždy jasné. Čriepky svojej celoživotnej púte predkladá Il'ka, autorka si spomína najmä na svoju mamu a starú mamu. A pomedzi spomienky prebleskuje súčasnosť, autorka zachytáva realitu dediny, ktorá sa postupne zbavuje tradícií: *Mám ísť von, spievajú Cigáni, idú dole ulicou, ale nakoniec prideme na to, že si len púšťajú hudbu z mobilov. Rompop mizne v osade* (s. 90); *Husi už dnes nikto na Šumiaci nemá. Duchny dávno vymizli, prišli paplóny* (s. 111).

Rozsahom neveľké dielo je štylisticky pomerne rozmanité. Niekedy je štýl strohý, enumeratívny, s minimom slovíes: *Muž skoro pätnásť rokov mŕtvy, predtým invalid* (s. 11); *Spomalený televízny záber z osemdesiatych, rozopnutý živôtik, švih vlasov, a tá dečka, nezabudnúť vyhrnúť z obrazovky dečku* (s. 17); *A tie kroje sú dnes strašne dokatované. Povedala mi raz jedna pani, čo ich zbiera. Ako tomu mám rozumieť, že dokatované? Sprznené, znásilnené, zneuctené, zmrzačené, zničené, zhumpľované, pokazené, splundrované, spankhartené a zbastardené, zopsuté, dobabrané, spackané a dokaličené?* (s. 94); *Na Andrejcovej je malebne, hrebeň Tatier, kvety na oknách, vlastné pivo, jazierko a prameň, ostré slnko, po večernej búrke dobrá viditeľnosť* (s. 108). Inde sa autorka vyjadruje košatými súvetiami, často aj s obraznými pomenovaniami: *Prichádzajúce búrky vidieť na Šumiaci ako z hľadiska... Plížia [správ. prikrádajú, pozn. autorky] sa od planiny alebo Veporských vrchov a Pol'any, lenže ja som si k mrakom nadbehla po najbližšiu lúku po ceste, peklo bolo ešte ďaleko, čakali sme ju celý deň, ale prišla až večer, išla som jej oproti, chcela som vidieť, ako sa blesky pomalými krokmi zapichávajú do krajiny, vo výške sa nám zdá, že ju vlastníme, ale len preto, že v nej máme prehľad* (s. 216 – 217); *Ten les bol temný a bolo v ňom miesto, kde*

¹ V citátoch medzicitulky vyčleňujeme lomkou z oboch strán.

sme nepočuli ani jeden zvuk, len vlastný dych, naše kroky a hlasy, ktoré sa pýtajú, prečo je tu zrazu také ticho, to je ale zvláštne, prečo tu nepočuť žiadne vtáky, vietor, šum stromov alebo aspoň večerný hmyz? (s. 114). Všimli sme si aj metódu voľných asociácií, spomienky sa striedajú so súčasnosťou, premostenie býva neraz prekvapivé: ... *emancipovaná socialistická žena na slovenskom vidieku, ktorá sa bála policajtov, ak predala na osobu viac ako kilo cukru, čo ak by niekto páčil? Pálili všetci. Ešte viac ako žandára sa bála svokry, tak jej priniesla z obchodu vždy toľko cukru, koľko si povedala. / A moja dcéra prinesie zo škôlky: päť prštekov na ruke, spočítam ich teraz hneď* / (s. 49).

Nachádzame tu aj stručné, neosobné, typicky reportážne vyjadrenia: *Po ceste vidím rómske deti v tričkách, sneh sa už roztopil, hrebene Nizkych Tatier sú ešte biele* (s. 55); *V autobuse nechávame smrad, prvý múr medzi bielymi a Rómami, kúrenie drevom a život bez teplej vody nepustí* (s. 56). Autorka zaznamenáva aj miestny spôsob humoru: *Kedy je na Šumiaci teplo? V decembri, keď sa dobre zakúri v peci. Kedy je na Šumiaci leto? Minulý rok bolo v stredu* (s. 79); ... *po ceste je veľa zákrut, jednu z nich miestni volajú vracáčka, väčšinou sa mi tam krúti hlava a rozhybe žalúdok, ale je to myslené tak, že sa vrátiš na pôvodné miesto* (s. 58).

Lexika

K. Kucbelová si, pochopiteľne, pozorne všima aj miestne jazykové pririedky: *Zvykám si na Il'kino nárečie, sama si nie je istá, či jej rozumiem. Je iné ako horehronské a z okolia Bystrice. Objaví sa v ňom aj východniarske zrobiť, namiesto e sa často používa o, napríklad v slove keď, d je potom tvrdé, občas sa vynechávajú zvrtné zámená* (s. 8). Dokonca sa explicitne priznáva: *Možnože to celé robím len preto, lebo sa mi páči tá krajčírka lexika v texte. Kedy ešte použijem tieto slová?* (s. 91). Slová, ktoré sa uprednostňujú v danom prostredí, no v bežnej konverzácii sú menej frekventované, autorka väčšinou zahŕňa do textu spolu s nociónálnym výrazom, aby boli všetkým zrozumiteľné: *Na posteli pri stole čakajú balíky zo šatiek a látok, pripravené pre mňa. Narichtované* (s. 12); ... *prinesie pigľajz, malú žehličku na uhličky, je ťažká* (s. 20); ... *kde malo všetko svoje pravidlá, farba baršonu, zamatovej šatky, ktorý sa obliekal tiež veľmi konkrétnym spôsobom cez čepiec...* (s. 23); *Tyl je správne, ale je príliš mäkký, po šírke sa nedá použiť,*

pretože dierky nejdú tak na šikmo, šikom, ako potrebujeme (s. 39); ... *škaredé deti sú bridké* (s. 48); ... *fúzatý Rómeo... je už predsa tetkoš, mužský rod tety, šumiacke slovo* (s. 76); *sukne sú husto plisované, po šumiacky: riabkané* (s. 80); ... *najskôr stretávame chlapíka s plnými vedrami čučoriedok, Ilka by povedala borovnic* (s. 107 – 108); ... *aké farby som vybrala do hlavnej časti, do predníka, samozrejme...* (s. 162).

Občas sa autorka pokúša aj o laický etymologický výklad: ... *kordonet alebo lacet, dopĺňa Ilka, my to voláme lacet... Ako prišli na slovo lacet? Možno to bola nejaká priadza, ktorú nosili Hel'pianky a Pohoreľčanky z Ameriky. Lacet možno bola niť na čipku, možno na nej bolo napísané lace a zľudovelo to...* (s. 40). Autorka teda vychádzala z anglického výrazu *lace*, ktorý označuje čipku. Pre úplnosť dodávame, že ide skôr o krajoú obdoby spisovného slova *lacetka*, ktoré sa v Slovníku súčasného slovenského jazyka H – L (2011) uvádza ako prevzaté z francúzštiny, pričom jeho druhý význam „lesklá hodvábná niť“ plne korešponduje s významom nárečového slova *lacet*.

Zaujímavé sú aj prieniky modernej, miestami až odbornej lexiky do aktívnej slovnej zásoby jednoduchých vidieckych ľudí: *Prestala hrať* [ochotnícke divadlo], *keď ochorela, vyzvedám, čo sa prihodilo, a ona pokojne odpovedá, že syndróm vyhorenia. Táto pani v kroji, ktorá nezačala nosiť iné šaty preto, že ostala v rodnej horskej dedine žiť aj pracovať, v zaostalej oblasti, ktorá vždy meškala aspoň dve desaťročia, vyhorela* (s. 42 – 43); *Pred revolúciou televízne estrády, po revolúcii shows* (s. 95).

Na Šumiaci je podiel rómskeho obyvateľstva vysoký, autorka sa tejto téme nemohla vyhnúť: *Oproti je zástavba prerušená dvoma prázdny-mi pozemkami. Pôvodne bola osada tam, Ilka vlastne susedila celý život s Rómami, s Cigánmi, hovorí, proti Cigánom nič nemám, boli to slušní ľudia, mali svoju prácu, vyrábali reťaze, stavali železnicu, Margecany – Červená Skala – Banská Bystrica. / Proti dnešným Rómom už mám. /* (s. 50). Autorka sa usiluje o objektívny pohľad, nič neprikrašľuje ani nezveličuje: *V okolí sú už celé roky nepredajné domy, domy s nulovou hodnotou a to je všade, kde sa prisťahujú Rómovia, buď s nimi žiješ, alebo nemôžeš odísť. Jano mi všetko vysvetlí. / Ale my tu s nimi žijeme, viete?* / (s. 86 – 87).

Kniha *Čepiec* má aj etnografický záber, dozvedáme sa z nej o mnohých šumiackych poverách a zvykoch: *Keď na Štedrý deň vstúpi cudzia žena do*

domu, prinesie nešťastie, pred cudzími ženami v dome treba byť na pozore, kto ráno pred jedlom kýchne, bude dlho žiť, bielizeň nesmie visieť, lebo ten, koho [správ. čie, pozn. autorky] veci visia, čoskoro umrie, radšej si nepožičať, keď niečo chýba, prináša to nešťastie, ale určite je celý rad vecí, ktoré priniesú nešťastie už len tým, že chýbajú (s. 144). Pôvod takýchto zvykov je miestnym obyvateľom jasný: *Zvyky sú potrebné, aby fungovali spätne, dajú sa dohľadať na objasnenie nespravodlivosti, nečakaných udalostí, zastúpia chýbajúci dôvod* (tamže).

Celková štylistická úroveň diela je vysoká, neprijemným prekvapením sú však viaceré pravopisné a lexikálne chyby (na dve z nich sme už upozornili), napr. *vybavuje sa mi červenobiely* [červeno-biely, myslí sa čepiec] *z Helpy* (s. 13); *vrkoč na temene vytvára akoby mašlu* [mašľu] (s. 28); *princa Sasko-cobursko-gothajského* [sasko-cobursko-gothajského] (s. 33); *zažehlovací* [zažehľovací] *vlizelín* (s. 39); *dvoch chlapčenských krojových košiel* [košiel] (s. 69); *Neskôr som rozprávala môjmu* [svojm] *bratovi...* (s. 88); *vyhodí Jana so* [zo] *stoličky* (s. 89); *nabobtnávajú* [napučiaujú] *do barokových rozmerov* (s.124); [čepiec] *mal sám o sebe* [osebe] *vyšité jednofarebné kvety* (s. 135); *pristavený autobus, inak nikto, nastúpime dnu, von* [vonku] *sa čakať ani nedá* (s. 151).

Záverom

Pokusný čepiec je napokon viac-menej hotový, opakované návštevy v kraji, kde sa zdanlivo spomalil čas, sa pre Katarínu Kucbelovú končia: *Môžem sa zas vrátiť do Bratislavy. Nikdy si nebudem vedieť predstaviť, aký môže byť pocit nemať možnosť ujsť, čo znamená ostať tu, celé mesiace, na nákupy, úrady a k doktorom do Brezna, do Popradu, do Revúcej, na jeden deň a zas Šumiac, žiť tu bez úniku, žiť tu s nimi* (s. 151). Aj ďalší parciálny cieľ bol teda splnený, zmenil sa autorkin pohľad na vlastný život, ktorého kvalitu ovplyvňuje množstvo drobných, často prehliadaných samozrejmostí. Uvedomíme si ich väčšinou vtedy, keď od nich trochu odstupíme, nájdeme si odlišný uhol, alebo keď si na porovnanie vyberieme vhodný „objekt“. Päťeurový denný zárobok môže byť pre niekoho úspech, pre iného katastrofa. K. Kucbelová to, hoci inými slovami, priznáva v rozhovore s publicistkou Tinou Čornou: „Mojím zámerom bolo dosiahnuť čo najväčšiu identifikáciu s prostredím a s ľuďmi, o ktorých píšem. A pochopila som, že je správne

stále narúšať publicistický pohľad a priznávať svoje pochybnosti a osobné súvislosti, meniaci sa názor, priznávať, s čím som prišla a čo som sa dozvedela. Navyše vidíme len to, čo sme, čo chceme, preto som tam chodila znovu a znovu objavovať, čo som pri predchádzajúcej návšteve pochopila nesprávne, príliš cez vlastnú optiku, potrebovala som to korigovať“ (Čorná, 2019). Autorka nepochybne pochopila aj to, že ide o nikdy sa nekončiaci proces, o čom svedčí posledná veta knižky: *A tých ozdôb som si mohla našíť aj viac, to by sme ešte niekedy mohli dorobiť* (s. 179).

LITERATÚRA

ČORNÁ, Tina: Čo môže byť bizarnejším predmetom reportáže ako vyšívanie v čase mieru. Pravda 13. 12. 2019. Dostupné na <https://kultura.pravda.sk/kniha/clanok/535948-co-moze-byt-bizarnejším-predmetom-reportáže-ako-vyšívanie-v-case-mieru/> [cit. 10. 11. 2020].

GARAJ, Patrik: Čepiec, tá najzbytočnejšia vec. Katarína Kucbelová robí z folklóru osobnú terapiu. Denník N 7. 11. 2019. Dostupné na <https://dennikn.sk/1644540/cepiec-ta-najzbytočnejšia-vec-katarina-kucbelova-robi-z-folkloru-osobnu-terapiu/> [cit. 4. 11. 2020].

KUCBELOVÁ, Katarína: Čepiec. Bratislava: Slovart 2019. 180 s. ISBN 978-80-556-4203-1. Slovník súčasného slovenského jazyka. H – L. Ved. red. A. Jarošová – K. Buzássyová. Bratislava: Veda 2011. 1087 s. ISBN 978-80-224-1172-1.

SOUČKOVÁ, Marta: Neberme spisovateľom schopnosť pozorovať. 24. 2. 2020. Dostupné na <https://knihy.nadosah.sk/katarina-kucbelova-neberme-spisovateľom-schopnosť-pozorovať/> [cit. 3. 11. 2020].

<https://www.nadaciatatrabanky.sk/cena-za-umenie/> [cit. 3. 11. 2020].

TERMINOLOGICKÉ SÚPISY

Menoslovie systematických kategórií cievnatých rastlín.

1. Čeľade

MICHAL HRABOVSKÝ

Pri poznávaní rastlinnej ríše má veľký význam biologická systematika, ktorá združuje geneticky blízke a podobné rastliny do rôznych systematických kategórií v závislosti od ich príbuznosti. V ríši rastlín systematika rozoznáva viaceré oddelenia, ktoré sa rozdeľujú na triedy a rady. Rad zoskupuje morfológicky veľmi podobné čeľade, do ktorých patria rody a druhy. Mená systematických kategórií sa odvídzajú od typových rodov pomocou prípon, ktoré sú špecifické pre jednotlivé ríše alebo oddelenia živých organizmov. Čeľad' (lat. *familia*) v rastlinnej ríši sa pri oddelení cievnatých rastlín pomenováva od typového rodu pridaním latinskej koncovky *-ceae*. Na úrovni národného menoslovia sa táto koncovka zvykne prekladať rozlične. V slovenskom, českom a poľskom botanickom menosloví sa prideliuje čeľadi koncovka *-ovité*, respektíve *-owate*, ktorá má pôvod v koncovke *-owité* použitej prvýkrát vo Všeobecnom rastlinopise (Presl, 1846). Na porovnanie s inými európskymi národmi – v ruskom menosloví sa používa prípona *-evye/-ovyje*, v ukrajinskom *-ovi*, v srbskom a chorvátskom *-ke*, v macedónčine *-cvetnite*, v maďarčine *-félék*, v nemčine *-gewächse* alebo *-blüter*, románske jazyky modifikujú latinskú koncovku na *-ceas/-cées/-cee*, kým anglické menoslovie špecifické prípony nepoužíva a názov čeľade tvorí pridaním slova *family* k menu typového rodu.

Tvorbu slovenských ekvivalentov pre systematické kategórie možno pozorovať vo viacerých učebniciach alebo flórach či určovacích kľúčoch. Väčšinou však ide o čeľade, do ktorých patria naše domáce alebo hospodársky významné cudzokrajné druhy. Prvé komplexné menoslovie všetkých vtedy známych čeľadi zostavili Červenka a kol. (1986). S pribúdajúcimi poznatkami o vzájomnej príbuznosti rastlín sa však v priebehu desaťročí

viaceré čeľade spojili do jednej alebo sa vytvorili nové, čím sa stalo meno-slovie z 80. rokov neaktuálnym. Preto za posledných päť rokov došlo k viacerým návrhom na revíziu mien čeľadi a iných systematických kategórií (Hrabovský a kol., 2016; Mičieta a kol., 2018). Tento príspevok má za cieľ aktualizovať a zjednotiť slovenské menoslovie čeľadi.

Menoslovie čeľadi sa bude pridržať aktuálnych systémov APG IV (2016), PPG I (2016) a fylogenetickú klasifikáciu nahosemenných rastlín (Christenhusz a kol., 2011). Pri aktualizácii slovenského mena sa uvedie aj staršie synonymum. Vedecké mená čeľadi sa uvádzajú v skrátenej forme bez autorskej citácie, ktorú si možno dohľadať v uvedených systémoch. Návrhy mien typových rodov prešli odbornou a jazykovou revíziou a boli publikované v predchádzajúcich terminologických súpisoch (Hrabovský a kol., 2019; Kliment a kol., 2019; Kliment a kol., 2020) s výnimkou štyroch rodov *Cistus* – cist (návrat k staršiemu menu), *Hypoxis* – hviezda (Mičieta a kol., 2018), *Desmophlebium* – čiarovka a *Hemidictium* – čiarovec (nové mená). Mená sa tvoria v zhode s tradíciou pridaním prípony *-ovité* ku koreňu slovenského ekvivalentu typového rodu. Napríklad čeľaď *Acanthaceae* je akantovité z typového mena *Acanthus* – akant. Existuje aj niekoľko výnimiek, na ktoré je potrebné vopred upozorniť. Jednou z nich je nejednotnosť medzi vedeckým menom čeľade a menom typového rodu. Napríklad čeľaď *Hydatellaceae* má typový rod *Trithuria* – jazernatka, pretože rod *Hydatella* zanikol. Čeľaď bude niest' slovenské meno podľa rodu *Trithuria*, čiže jazernatkovité. Podobnou výnimkou je vytvorenie slovenského mena čeľade nie podľa typového rodu, ale od najznámejšieho zástupcu tejto čeľade. Príkladom je čeľaď *Apiaceae* – mrkvovité, kde je typovým rodom *Apium* – zeler, ale slovenské meno čeľade je odvodené od rodu *Daucus* – mrkva. Z historického hľadiska túto výnimku majú aktuálne tri platné čeľade, konkrétne mrkvovité, poludňovkovité a sezamovité, no pripájame aj nové meno orličníkovité ako náhradu za menej ľubozvučné meno čeľade *Dennstedtiaceae* – denštedtiované. Z aktuálneho systému vypadávajú viaceré známe mená čeľadi, ktoré boli preklasifikované ako nižšie systematické kategórie, napríklad javorovité, lipovité, bazovité, mrlíkovité, lajnovecovité, bombaxovité a podobne. Pri čeľadi *Caryophyllaceae*, ktorá vznikla zlúčením čeľadi silenkovité, hviezdnicovité a striebrenkovité, sa odporúča používať meno klinčekovité.

- Acanthaceae* – akantovité
Acoraceae – puškvorcovité
Actinidiaceae – aktinídiovitě
Adoxaceae – pyžmóvkovitě
Aextoxicaceae – kozomorovitě (syn. kozotravovitě)
Achariaceae – acháriotě
Achatocarpaceae – achátovníkovitě
Aizoaceae – poludňovkovitě
Akaniaceae – akániovitě
Alismataceae – žabníkovitě
Alseuosmiaceae – toropapovitě
Alstroemeriaceae – alstremériovitě
Altingiaceae – altingiovitě
Alzateaceae – alzateovitě
Amaranthaceae – láskavcovitě
Amaryllidaceae – amarylkovitě
Amborellaceae – amborelovitě
Anacampserotaceae – rozhodníkovitě
Anacardiaceae – obličkovcovitě
Ancistrocladaceae – háčikatcovitě (syn. háčikovcovitě)
Anemiaceae – tykadlovkovitě
Anisophylleaceae – rôznelistovitě
Annonaceae – anonovitě
Aphanopetalaceae – plamienkovcovitě
Aphloiaceae – čajovníkovcovitě
Apiaceae – mrkvovitě
Apocynaceae – zimozelňovitě
Apodanthaceae – podkôrovníkovitě
Aponogetonaceae – klasovníkovitě
Aquifoliaceae – cezmníovitě
Araceae – áronovitě
Araliaceae – aralkovitě
Araucariaceae – araukáriovitě
Arecaceae – arekovitě
Argophyllaceae – striebrolistovitě
Aristolochiaceae – vlkóvcovitě
Asparagaceae – asparágovitě
Asphodelaceae – asfodelovitě
Aspleniaceae – slezinníkovitě
Asteliaceae – astéliovitě
Asteraceae – astrovitě
Asteropeiaceae – hviezdovníkovitě
Atherospermataceae – ostiplodovitě
Athyriaceae – papradkovitě
Austrobaileyaceae – škrvnovníkovitě (syn. austroejliovitě)
Balanopaceae – žalúfovnikovitě
Balanophoraceae – žalúfovócovitě
Balsaminaceae – netýkavkovitě
Barbueiaceae – barbojovitě
Barbeyaceae – barbejovitě
Basellaceae – bazelovitě
Bataceae – slaničkovitě
Begoniaceae – begóniovitě
Berberidaceae – dráčovitě
Berberidopsidaceae – dráčóvcovitě
Betulaceae – brezovitě
Biebersteiniaceae – mámivkovitě (syn. bíberštajniovitě)
Bignoniaceae – bignóniovitě
Bixaceae – bixovitě
Blandfordiaceae – blandfordiovitě
Blechnaceae – rebrovkovitě
Bonnetiaceae – bonéciovitě
Boraginaceae – borákovitě
Boryaceae – boriovitě

Brassicaceae – kapustovité
Bromeliaceae – broméliovité
Brunelliaceae – brunéliovité
Bruniaceae – bruniovité
Burmanniaceae – burmaniovité
Burseraceae – burzerovité
Butomaceae – okrasovité
Buxaceae – krušpánovité
Byblidaceae – dúhovkovité
Cabombaceae – kabombovité
Cactaceae – kaktusovité
Calceolariaceae – papučkovité
Calophyllaceae – krásnolistovité
Calycanthaceae – kalykantovité
Calyceraceae – kalycerovité
Campanulaceae – zvončekovité
Campynemataceae – kampynémovité (syn. zelienskované)
Canellaceae – kanelovité
Cannabaceae – konopovité
Cannaceae – kanovité
Capparaceae – kaparovité
Caprifoliaceae – zemolezovité
Cardiopteridaceae – krídlačovité
Caricaceae – papájovité
Carlemanniaceae – karlemaniovité
Caryocaraceae – pekeovité
Caryophyllaceae – klinčekovité
Casuarinaceae – prasličníkovité
Celastraceae – bršlencovité
Centroplacaceae – centroplakovité
Cephalotaceae – krčiazňnikovcovité (syn. cefalotovité)
Ceratophyllaceae – rožkatcovité
Cercidiphyllaceae – cercidovníkovité
Cibotiaceae – cibóciiovité
Circaeasteraceae – čarovnicovité (syn. čarovkovité)
Cistaceae – cistovité
Cleomaceae – kleomovité (syn. pavúčnicovité)
Clethraceae – kletrovité
Clusiaceae – klúziiovité
Colchicaceae – jesienkovité
Columelliaceae – koluméliiovité (syn. kolumeliiovité)
Combretaceae – kombretovité
Commelinaceae – podenkovité
Connaraceae – lastúrovcovité (syn. škebl'ovcovité)
Convolvulaceae – pupencovité
Coriariaceae – garbiarníkovité
Cornaceae – drieňovité
Corsiaceae – korziiovité
Corynocarpaceae – karakovité
Costaceae – kostusovité
Crassulaceae – tučnolistovité
Crossosomataceae – kamenicovité
Crypteroniaceae – krypteróniovité
Ctenolophonaceae – hrebenatcovité
Cucurbitaceae – tekvicovité
Culcitaceae – kulcitovité
Cunoniaceae – kunóniovité
Cupressaceae – cyprusovité
Curtisiaceae – kurtíziiovité
Cyatheaceae – cyateovité
Cycadaceae – cykasovité
Cyclanthaceae – cyklantovité
Cymodoceaceae – stuhovkovité
Cynomoriaceae – hubkovité

- Cyperaceae* – šachorovité
Cyrillaceae – cyrilovité
Cystodiaceae – pľuzgierčekovité
Cystopteridaceae – pľuzgierníkovité
Cytinaceae – ozorinové
Daphniphyllaceae – pavavrinové
Dasypogonaceae – hustoštetovité
Datisceae – pakonopovité
Davalliaceae – daválievité
Degeneriaceae – degenériovité (syn. degeneriovité)
Dennstaedtiaceae – orličníkovité (syn. denštediovité)
Desmophlebiaceae – čiarovkovité
Diapensiaceae – diapienziové
Dicksoniaceae – diksóniovité
Didiereaceae – didiereovité
Didymochlaenaceae – dvojplášťovkovité
Dichapetalaceae – jedolistové
Dilleniaceae – diléniovité
Dioncophyllaceae – dvojháčikovité
Dioscoreaceae – dioskoreovité
Dipentodontaceae – paokolíkovcovité
Diplaziopsidaceae – dipláziovcovité
Dipteridaceae – dvojkridelníkovité
Dipterocarpaceae – dvojkridlačové
Dirachmaceae – dirachmovité
Doryanthaceae – oštepovcovité
Droseraceae – rosičkovité
Drosophyllaceae – rosičkovcovité
Dryopteridaceae – papraďové
Ebenaceae – ebenovníkovité
Ecdeiocoleaceae – paostricové
Elaeagnaceae – hlošinové
Elaeocarpaceae – olejníkovité
Elatinaceae – elatínkovité
Emblingiaceae – papučkovkovité
Ephedraceae – chvojníkovité
Equisetaceae – prasličkovité
Ericaceae – vresovcovité
Eriocaulaceae – páperčekové
Erythroxyloaceae – kokaínovníkovité
Escalloniaceae – eskalóniovité
Eucommiaceae – eukómiovité
Euphorbiaceae – mliečnikové (syn. prýštecové)
Euphroniaceae – eufróniovité
Eupomatiaceae – viečkovkovité
Eupteleaceae – krídlovníkovité
Fabaceae – bôbovité
Fagaceae – bukovité
Flagellariaceae – flagelárovité (syn. bičovníkovité)
Fouquieriaceae – fukiériovité
Francoaceae – frankoovité
Frankeniaceae – frankéniovité
Garryaceae – garyové
Geissolomataceae – listovkovité
Gelsemiaceae – jazmínovcovité
Gentianaceae – horcovité
Geraniaceae – pakostové
Gerrardinaceae – gerardínové
Gesneriaceae – gesnériovité
Ginkgoaceae – ginkovité
Gisekiaceae – gizekiové
Gleicheniaceae – vidlicovkovité (syn. glejchéniovité)
Gnetaceae – lianovcovité (syn. lianivcovité)

- Gomortegaceae* – gomortegovité
Goodeniaceae – gudéniovité
Goupiaceae – gupiovité (syn. kopiovité)
Griselinaceae – griselíniovité
Grossulariaceae – egrešovité
Grubbiaceae – grubiovité
Guamatelaceae – guamatelovité
Gunneraceae – gunerovité
Gyrostemonaceae – kruhokvetovité
Haemodoraceae – hemodórovité
Halophytaceae – slanorastovité
Haloragaceae – zrnulkovité
Hamamelidaceae – hamamelovité
Hanguanaceae – hanguanovité
Heliconiaceae – helikóniovité
Helwingiaceae – helvingiovité (syn. listoplodkovité)
Hemidictyaceae – čiarovcovité
Hernandiaceae – hernandiovité
Himantandraceae – agarovité
Huaceae – huovité
Humiriaceae – humíriovité
Hydatellaceae – jazernatkovité (syn. vodniatkovité)
Hydrangeaceae – hortenziiovité
Hydrocharitaceae – vodniankovité
Hydroleaceae – vodičkovité
Hydrostachyaceae – vodopádnikovité
Hymenophyllaceae – blanolistníkovité
Hypericaceae – ľubovníkovité
Hypodematiaceae – skalovcovité
Hypoxidaceae – hviezdovité (syn. hviezdičkovité)
Chloranthaceae – zelenokvetovité
Chrysobalanaceae – zlatoplodovité
Icacinaceae – ikacinovité
Iridaceae – kosatcovité
Irvingiaceae – mangovcovité
Isoetaceae – šidlatkovité
Iteaceae – iteovité
Ixioliriaceae – ľalínkovité
Ixonanthaceae – amonangovité
Joinvilleaceae – patrstinovité
Juglandaceae – orechovité
Juncaceae – sitinovité
Juncaginaceae – baričkovité
Kewaceae – skorbutovníkovité (syn. kewovité)
Kirkiaceae – kirkiovité
Koerberliniaceae – trńnvcovité
Krameriaceae – krameriovité
Lacistemataceae – lacistemovité
Lamiaceae – hluchavkovité
Lanariaceae – lanáriovité
Lardizabalaceae – lardizabalovité
Lauraceae – vavrínovité
Lecythidaceae – hrncovníkovité
Lentibulariaceae – bublinatkovité
Lepidobotryaceae – šiřticovcovité
Liliaceae – ľaliovité
Limeaceae – čistíkrvovité
Limnanthaceae – mokradľovkovité (syn. mokradľkovité)
Linaceae – ľanovité
Linderniaceae – linderniovité
Lindsaeaceae – lindseovité
Loasaceae – loazovité
Loganiaceae – loganiovité
Lomariopsidaceae – lomáriovcovité

<i>Lonchitidaceae</i> – kopijovkovité	<i>Monimiaceae</i> – monímiovité
<i>Lophiocarpaceae</i> – hranoplodovité	<i>Montiaceae</i> – zdrojovkovité
<i>Lophopyxidaceae</i> – hranovcovité	<i>Montiniaceae</i> – montíniovité
<i>Loranthaceae</i> – imelovcovité	<i>Moraceae</i> – morušovité
<i>Lowiaceae</i> – orchidantovité	<i>Moringaceae</i> – moringovité
<i>Loxsomataceae</i> – loxomovité	<i>Muntingiaceae</i> – muntingiovité
<i>Lycopodiaceae</i> – plavúňovité	<i>Musaceae</i> – banánovníkovité
<i>Lygodiaceae</i> – popínavcovité	<i>Myodocarpaceae</i> – okolíkatcovité
<i>Lythraceae</i> – vrbicovité	<i>Myricaceae</i> – vresnovité
<i>Macarthuriaceae</i> – mekartúriovité	<i>Myristicaceae</i> – muškátovníkovité
<i>Magnoliaceae</i> – magnóliovité	<i>Myrothamnaceae</i> – oživcovité
<i>Malpighiaceae</i> – malpigiovité	<i>Myrtaceae</i> – myrtovité
<i>Malvaceae</i> – slezovité	<i>Nartheciaceae</i> – kostilomkovité
<i>Marantaceae</i> – marantovité	<i>Nelumbonaceae</i> – lotosovité
<i>Marattiaceae</i> – maratiovité	<i>Nepenthaceae</i> – krčiazňnikovité
<i>Marcgraviaceae</i> – netopierovkovité	<i>Nephrolepidaceae</i> – nefrolepkovité
<i>Marsileaceae</i> – marsileovité	<i>Neuradaceae</i> – gombičkovité
<i>Martyniaceae</i> – martýniovité (syn. martyniovité)	<i>Nitrariaceae</i> – nitráriovité
<i>Matoniaceae</i> – matóniovité	<i>Nothofagaceae</i> – pabukovité
<i>Maundiaceae</i> – baricovité	<i>Nyctaginaceae</i> – nocovkovité
<i>Mayacaceae</i> – majakovité	<i>Nymphaeaceae</i> – leknovité
<i>Mazaceae</i> – pyskáčovité	<i>Nyssaceae</i> – nysovité
<i>Melanthiaceae</i> – kýchavicovité	<i>Ochnaceae</i> – ochnovité
<i>Melastomataceae</i> – čiernoústcovité	<i>Olacaceae</i> – olaxovité
<i>Meliaceae</i> – meliovité	<i>Oleaceae</i> – olivovité
<i>Menispermaceae</i> – mesiačikovité	<i>Oleandraceae</i> – oleandrovité
<i>Menyanthaceae</i> – vachtovité	<i>Onagraceae</i> – pupalkovité
<i>Metaxyaceae</i> – metaxyovité	<i>Oncothecaceae</i> – nádorkovité (syn. nádorovkovité)
<i>Metteniusaceae</i> – meteniusovité	<i>Onocleaceae</i> – onokleovité
<i>Microteaceae</i> – drobnicovité	<i>Ophioglossaceae</i> – hadivkovité
<i>Misodendraceae</i> – vlasovcovité (syn. vlasatcovité)	<i>Opiliaceae</i> – opiliovité
<i>Mitrastemonaceae</i> – mitričkovité	<i>Orchidaceae</i> – vstavačovité
<i>Molluginaceae</i> – kobercovkovité	<i>Orobanchaceae</i> – zárazovité
	<i>Osmundaceae</i> – osmundovité

Oxalidaceae – kysličkovité
Paeoniaceae – pivonkovité
Pandaceae – pandovité
Pandanaceae – pandanovité
Papaveraceae – makovité
Paracryphiaceae – parakryfiiovité
(syn. pažidelníkovité)
Passifloraceae – mučenkovité
Paulowniaceae – paulovniiovité
Pedaliaceae – sezamovité
Penaecaceae – peneovité
Pennantiaceae – penanciovité
Pentadiplandraceae – zábudlivkovité
Pentaphragmataceae – húseniční-
kovité
Pentaphylacaceae – pentafylaxovité
Penthoraceae – päťročcovité
Peraceae – perovité
Peridiscaceae – obterčovité
Petenaecaceae – lipovcovité
Petermanniaceae – petermaniovité
Petiveriaceae – petivériiovité
Petrosaviaceae – petrosáviiovité
Phellinaceae – felinovité
Philesiaceae – filéziiovité
Philydraceae – žabienkovité
Phrymaceae – frymovité (syn. čaro-
dejovité)
Phyllanthaceae – fylantovité
Phyllonomaceae – listorodkovité
Physenaceae – fyzenovité
Phytolaccaceae – líčidlovité
Picramniaceae – pikramniiovité
Picrodendraceae – horkodrevovité
(syn. paorechovité)

Pinaceae – borovicovité
Piperaceae – pieprovité
Pittosporaceae – pitospórovité (syn.
syrovníkovité)
Plagiogyriaceae – rebrovkovcovité
Plantaginaceae – skorocelovité
Platanaceae – platanovité
Plocospermataceae – chocholnatko-
vité
Plumbaginaceae – olovníkovité
Poaceae – lipnicovité
Podocarpaceae – nohovcovité
Podostemaceae – vodorastovité
(syn. nohonitcovité)
Polemoniaceae – vojnokovité
Polygalaceae – horčinkovité
Polygonaceae – stavikrvovité
Polyodiaceae – sladíčkovité
Pontederiaceae – pontedériiovité
Portulacaceae – portulakovité
Posidoniaceae – posidóniiovité
Potamogetonaceae – červenavcovité
Primulaceae – prvosienkovité
Proteaceae – proteovité
Psilotaceae – prútovcovité
Pteridaceae – krídelnicovité
Putranjivaceae – putranivovité (syn.
putrandživovité)
Quillajaceae – kvilájovité
Rafflesiaceae – rafléziiovité
Ranunculaceae – iskerníkovité
Rapateaceae – rapateovité
Resedaceae – rezedovité
Restionaceae – lanovcovité
Rhabdodendraceae – tyčovcovité

- Rhachidosoraceae* – papradkovcovité
Rhamnaceae – rešetliakovité
Rhizophoraceae – koreňovníkovité
Ripogonaceae – prútovníkovité
Roridulaceae – roridulovité
Rosaceae – ružovité
Rousseaceae – gekónovníkovité
Rubiaceae – marenovité
Ruppiaceae – šťihličkovité
Rutaceae – rutovité
Sabiaceae – sabiovité
Saccolomataceae – pľuzgiernicovité
Salicaceae – vrbovité
Salvadoraceae – salvadorovité
Salviniaceae – salvínirovité
Santalaceae – santalovité
Sapindaceae – mydlovníkovité
Sapotaceae – sapotovité
Sarcobataceae – slanokrovité
Sarcolaenaceae – rúchovkovité
Sarraceniaceae – saracéniovité
Saururaceae – jaštercovité
Saxifragaceae – lomikameňovité
Sciadopityaceae – dáždňíkovcovité
Scrophulariaceae – krtičníkovité
Sellaginellaceae – plavúnkovité
Setchellanthaceae – sečelkovité
Scheuchzeriaceae – blatnicovité
Schisandraceae – schizandrovité
Schizaeaceae – rozklankovité (syn. vejárovkovité)
Schlegeliaceae – šlegelirovité
Schoepfiaceae – brusnicovcovité
Simaroubaceae – simarubovité
Simmondsiaceae – jojobovité
Siparunaceae – siparunovité
Sladeniaceae – sladéniovité
Smilacaceae – smilaxovité
Solanaceae – ľuľkovité
Sphaerosepalaceae – palcátovcovité
Sphenocleaceae – klinovcovité
Stachyuraceae – klasnatcovité
Staphyleaceae – klokočovité
Stegnospermataceae – mieškovkovité
Stemonaceae – stemonovité
Stemonuraceae – urandrovité
Stilbaceae – stilbovité
Strasburgeriaceae – štrasburgériovité
Strelitziaceae – strelícirovité
Stylidiaceae – peľostrelkovité
Styracaceae – styraxovité
Surianaceae – surianovité
Symplocaceae – sladolistovité
Talinaceae – talinovité
Tamaricaceae – tamariškovité
Tapisciaceae – tapisciovité
Taxaceae – tisovité
Tecophilaeaceae – šafránovcovité
Tectariaceae – tektáriovité
Tetracarpaeaceae – štvorplodovité
Tetrachondraceae – štvorhrankovité
Tetramelaceae – korenatcovité
Tetrameristaceae – punakovité
Theaceae – čajovníkovité
Thelypteridaceae – papradníkovité
Thomandersiaceae – tomandersiovité

<i>Thurniaceae</i> – turniovité	<i>Velloziaceae</i> – velóziiovité (syn. velóciiovité)
<i>Thymelaeaceae</i> – vrabcovníkovité	<i>Verbenaceae</i> – železníkovité
<i>Thyrsopteridaceae</i> – metlinatkovité	<i>Violaceae</i> – fialkovité
<i>Ticodendraceae</i> – jelšovcovité	<i>Vitaceae</i> – viničovité
<i>Tofieldiaceae</i> – kosatkovité	<i>Vochysiaceae</i> – aurovníkovité
<i>Toricelliaceae</i> – toričeliiovité	<i>Welwitschiaceae</i> – velvíčiovité
<i>Tovariaceae</i> – továriiovité (syn. tovariovité)	<i>Winteraceae</i> – pálivcovité (syn. winterovité)
<i>Trigoniaceae</i> – trigóniovité	<i>Woodsiaceae</i> – vudsiovité
<i>Trimeniaceae</i> – triméniovité (syn. trimeniovité)	<i>Xeronemataceae</i> – xeronémovité (syn. xeronemovité)
<i>Triuridaceae</i> – polypkovité	<i>Xyridaceae</i> – žltánikovité (syn. žilietkovité)
<i>Trochodendraceae</i> – kolesovcovité	<i>Zamiaceae</i> – zamiovité
<i>Tropaeolaceae</i> – kapucínkovité	<i>Zingiberaceae</i> – d'umbierovité
<i>Typhaceae</i> – pálkovité	<i>Zosteraceae</i> – zosterovité
<i>Ulmaceae</i> – brestovité	<i>Zygophyllaceae</i> – jarmovcovité
<i>Urticaceae</i> – prhl'avovité	
<i>Vahliaceae</i> – váliiovité	

Zhrnutie

V príspevku sa uvádza 479 mien recentných čeľadí cievnatých rastlín. Musíme upozorniť na viaceré zmeny oproti navrhovanému menosloviu (Hrabovský a kol., 2016; Mičieta a kol., 2018), ktoré sa postupne šíri medzi verejnosťou. V zozname sa nachádza 38 mien, ktoré boli v porovnaní s návrhmi upravené alebo úplne pozmenené. Pôvodný, ale nesprávny názov sa uvádza ako synonymum. Do menoslovia boli pridané tri nové čeľade *Desmophlebiaceae* – čiarovkovité, *Hemidictiaceae* – čiarovcovité a *Nephrolepidaceae* – nefrolepkovité. Tie čeľade, ktoré sa do systému nedostali, sú v súčasnosti preradené na iné hierarchické úrovne, ktorým sa budeme venovať v jednej z ďalších častí série.

LITERATÚRA

APG IV (Angiosperm Phylogeny Group): An update of the Angiosperm Phylogeny Group classification for the orders and families of flowering plants: APG IV. In: Botanical Journal of the Linnean Society, 2016, roč. 181, č. 2, s. 1 – 20.

ČERVENKA, Martin – ČINČURA, František – JASIČOVÁ, Mária – ZÁBORSKÝ Ján: Slovenské botanické názvoslovie. Bratislava: Príroda 1986. 520 s.

HRABOVSKÝ, Michal – ZAHRADNÍKOVÁ, Eva – MIČIETA, Karol: Proposal of Slovak names for phylogenetic classification of Lycopodiophytes, Monilophytes and Gymnosperms. In: *Acta Botanica Universitatis Comenianae*, 2016, roč. 51, s. 3 – 7.

HRABOVSKÝ, Michal – ZAHRADNÍKOVÁ, Eva – MIČIETA, Karol: Proposal of Slovak names for Angiosperms Phylogeny Group classification of flowering plants: APG IV. In: *Acta Botanica Universitatis Comenianae*, 2016, roč. 51, s. 9 – 21.

HRABOVSKÝ, Michal – KLIMENT, Ján – GURIČANOVÁ, Dana: Nové slovenské mená subtropických a tropických úžitkových rastlín. 1. Rody začínajúce sa písmenom A – C. In: *Kultúra slova*, 2019, roč. 53, č. 2, s. 80 – 90.

HRABOVSKÝ, Michal – KLIMENT, Ján – GURIČANOVÁ, Dana: Nové slovenské mená subtropických a tropických úžitkových rastlín. 2. Rody začínajúce sa písmenom D – L. In: *Kultúra slova*, 2019, roč. 53, č. 3, s. 151 – 159.

HRABOVSKÝ, Michal – KLIMENT, Ján – GURIČANOVÁ, Dana – KUČERA, Jaromír – ELIÁŠ, Pavol ml.: Nové slovenské mená subtropických a tropických úžitkových rastlín. 3. Rody začínajúce sa písmenom M – R. In: *Kultúra slova*, 2019, roč. 53, č. 4, s. 219 – 226.

HRABOVSKÝ, Michal – KLIMENT, Ján – GURIČANOVÁ, Dana – KUČERA, Jaromír – ELIÁŠ, Pavol ml.: Nové slovenské mená subtropických a tropických úžitkových rastlín. 4. Rody začínajúce sa písmenom S – Z. In: *Kultúra slova*, 2019, roč. 53, č. 5, s. 270 – 278.

CHRISTENHUSZ, Maarten J. M. – REVEAL, James L. – FARJON, Aljos – GARDNER, Martin F. – MILL, Robert R. – CHASE, Mark W.: A new classification and linear sequence of extant gymnosperms. In *Phytotaxa*, 2011, roč. 19, s. 55 – 70.

KLIMENT, Ján – HRABOVSKÝ, Michal – KUČERA, Jaromír – GUTTOVÁ, Anna – HINDÁKOVÁ, Alica – GURIČANOVÁ, Dana: Rodová homonymia v slovenskom odbornom botanickom menosloví a jej riešenie. In: *Kultúra slova*, 2019, roč. 53, č. 6, s. 335 – 341.

KLIMENT, Ján – HRABOVSKÝ, Michal – GURIČANOVÁ, Dana: Nové a revidované slovenské mená dovážaných, zavlečených, pestovaných a ďalších na Slovensku známych cudzokrajných cievnatých rastlín. 1. Rody začínajúce sa písmenom A – D. In: *Kultúra slova*, 2020, roč. 54, č. 2, s. 93 – 101.

KLIMENT, Ján – HRABOVSKÝ, Michal – GURIČANOVÁ, Dana: Nové a revidované slovenské mená dovážaných, zavlečených, pestovaných a ďalších na Slovensku známych cudzokrajných cievnatých rastlín. 2. Rody začínajúce sa písmenom E – N. In: *Kultúra slova*, 2020, roč. 54, č. 3, s. 152 – 159.

KLIMENT, Ján – HRABOVSKÝ, Michal – GURIČANOVÁ, Dana: Nové a revidované slovenské mená dovážaných, zavlečených, pestovaných a ďalších na Slovensku známych cudzokrajných cievnatých rastlín. 3. Rody začínajúce sa písmenom O – Z. In: *Kultúra slova*, 2020, roč. 54, č. 4, s. 205 – 219.

MIČIETA, Karol – ZAHRADNÍKOVÁ, Eva – HRABOVSKÝ, Michal – ŠČEVKOVÁ, Jana: *Fylogénéza a morfogénéza cievnatých rastlín*. Bratislava, Polygrafické stredisko Univerzity Komenského v Bratislave 2018. 340 s.

PPG I (Pteridophyte Phylogeny Group): A community-derived classification for extant lycophytes and ferns. In: *Journal of Systematics and Evolution*, 2016, roč. 54, č. 6, s. 563 – 603.

PRESL, Jan Svatopluk: *Wšeobecný rostlinopis, čili: Popsání rostlin we všelikém ohledu užitečných a škodlivých*. Díl I. + II. Praha, České museum 1846. 2072 s.

ZO STUDNICE RODNEJ REČI

Substantívum baza v slovenských terénnych názvoch

Onomastika sa definuje ako náuka o stavbe onymického znaku a o formovaní a spoločenskom fungovaní onymických sústav (Majtán, 1996, s. 7). O postavení a o úlohách onomastiky v systéme humanitných vied existuje množstvo rozmanitých názorov a bohatá literatúra. Je to jazykovedná disciplína, ktorá sa prudko rozvíja vo svete aj na Slovensku a čoraz viac sa dostáva do zorného uhla nielen jazykovedcov, ale aj bežných používateľov jazyka. V poslednom čase zaznamenávame veľký záujem o pôvod a význam rodných (krstných) mien a priezvisk, ako aj názvov obcí, ich častí či názvov nesídlných geografických objektov.

Terénne názvy – anojkonymá – sú názvy nesídlných objektov. Zaradujú sa sem *hydronymá* (vodné názvy), *oronymá* (názvy geografických reliéfov), *chotárne názvy* (názvy hospodársky využívaných objektov), *speleonymá* (názvy jaskýň), *hodonymá* (názvy dopravných ciest) a skupina názvov objektov a javov, ktoré nie sú určené na bývanie, ako napr. *kameň*, *Božie muky*, *trigonometrický bod* ap. V slovenskej onomastike sa termín *terénny názov* začal v posledných rokoch využívať nielen na označenie oroným, ale aj ostatných anojkoným okrem hydroným. Napriek tomu sa termín *terénny názov* najviac približuje k termínu *anojkonymum* (Valentová, 2009, s. 31 – 34).

Zdrojov motivácie pri pomenovaní objektu býva vždy viac a najtypickejšia črta sa môže stať pomenovacím motívom, na základe ktorého vznikne terénny názov. Stromy, kry, či už jednotlivo, alebo tvoriace súvislý porast, boli a sú pomerne dobrou orientačnou pomôckou pri určovaní polohy určitého objektu. Terénne názvy motivované lesným porastom sú nielen dôležitým dokladovým jazykovým materiálom, ale sú aj cenným zdrojom poznatkov pri rekonštrukcii pôvodného rastlinného spoločenstva na území Slovenska (Plesník, 1971, s. 180). Aj podľa V. Šmilauera (1963, s. 126 – 128) majú

Príspevok vznikol v rámci riešenia grantového projektu VEGA Lexika slovenských terénnych názvov (č. 2/0019/20).

rastliny významnú úlohu pri pomenovaní osád, hôr, vôd a iných terénnych objektov. Motívom vzniku názvu môže byť aj rastlina, ktorá je v lokalite ojedinelá, vzácna.

V odbornej botanickej nomenklatúre sa slovom *baza* označujú kry a dreviny z rodu *Sambucus Loniceraeae*, ktoré rastú na mierne vlhkých stanovištiach. U nás je najznámejší druh *baza čierna* (*Sambucus nigra*) a *baza červená* (*Sambucus racemosa*). Bežná je zámena s *bazou chabzdou* (*Sambucus ebulus*), čo je trváca bylina so 100 – 200 cm vysokou stonkou (Atlas liečivých rastlín, s. 114).

Pre názov *baza* (bot. *Sambucus nigra* a *Sambucus racemosa*) sa ako psl. základ uvádza **bъzъ*, s rozlíšením na *čierny* alebo *červený* podľa zafarbenia plodov. V. Machek (1954, s. 221) uvádza rôzne podoby slova *baza* v slovanských jazykoch: „č., pol., slovin. *bez*, sch. *baz*, *baza*, rus. nář. *boz*, ale i – zkrížením s názvom pro *S. ebulus* – sch. *bezg*, *bazag*, slovin. *bezeg* a j.; slovensky je *bez*, *beza*, *gbeza*, *bieza*, *biedza*, *buodza*, *baza*“. V starších slovníkoch sa slovom *baza* označuje nielen tento ker, ale aj plody bazy: „dwe hrsti bazových jahodok PL 1787¹“, ker orgovánu: „*Syringa vulgaris*: sspanielsky bez LF² 1791“, ale aj druh jedlej huby: „*auriculae Judae*: bezowa hauba TT 1745³ (uchovec bazový, *Hirneola auricula – judae*)“ (Historický slovník slovenského jazyka 1, s. 117; ďalej HSSJ). Kálalov slovník (1923, s. 19) uvádza ako 3. význam slova *baza* „v. slivečka jasmín český“ (bot. *Philadelphus* – pajazmín, český planý jasmín, Machek, 1954, s. 100). Aj Slovník slovenských nárečí 1 (s. 103) uvádza viac významov: „*baza* (*beza*, *bieza*, *buoza*, *gbeza*) 1. krovitá rastlina s hrubou dreňou, bot. *baza čierna* (*Sambucus nigra*): *vol'aked'i mal'i f každom dvore biezou* Pukanec LVI; *na Velkú noc sme robievali strekáče z bezi* Tfstie ILA a 2. ozdobná rastlina bot. orgován (*Syringa*): *celú zahrátku máme opsad'enú bielou biezou* Pukanec LVI“. Tretí význam „chudá žena“, ktorý je zriedkavý a expresívny „*žena: baza* Staré Hory BB“ sotva súvisí s motiváciou terénnych názvov.

¹ PL 1787: Poznamenánj vžitečného lekárstwy wubec pro domácy dobitek, statek ano tež hid k tomu tohože dobitku, statku a hidu potrebné wipsánj. B. Bystrica, J. J. Tumler 1787.

² LF 1791: Lumnitzer, F.: Flora Posoniensis exhibens plantas circa Posonivm sponte crescentes secvndvm systema sexvale Linneanvm digestas. Lipsko, S. L. Crusius 1791.

³ TT 1745: Torkos, J.: Taxa pharmaceutica Posoniensis cum instructionibus pharmacopoeorum, chirurgorum et obstetricum specialia mandato excelsi consilii regii locumtenentialis Hungarici assumta. Bratislava, M. M. Royer 1745.

Substantívum *baza* je písomne doložené až od 18. stor.: *baza* – *Sambucus nigra*: *baza* KrN⁴ 1795 (HSSJ 1, s. 117). Podľa E. Králik (2015, s. 65) je slovo *baza* – bot. *Sambucus* v slovnej zásobe slovenčiny od 12. stor.: „*baza* (od *12. stor.). Dial. aj *beza*, *buoza* a i.; všetko z psl. **bъza* ž., čo je variant psl. **bъzb* m. (> slk. nár. *bez* a i.) – ide o nedostatočne jasný výraz“. Ak zo starších období vývinu slovenčiny nie je písomne doložený samotný heslový výraz, ale len odvodenina utvorená na jeho základe, uvádza sa v chronologickom údaji hviezdička. Podoba slova *chabzda* (od 17. stor.) je zo slovotvorného hľadiska z psl. **bъzdbъ*, predstavujúceho variant psl. *bъzbъ*. Začiatkové *cha-* sa vysvetľuje ako možná expresívna predpona (Králik, 2015, s. 217). V Slovníku súčasného slovenského jazyka H – L (2011) sa uvádzajú tieto významy substantíva *chabzda*: 1. nerozkonárená vysoká trvácica bylina s bielymi až ružovkastými kvetmi a čiernymi plodmi, príbuzná baze, ale jedovatá, 2. ľudové označenie bazy čiernej (*S. nigra*).

V príspevku sme sa sústredili na motiváciu a štruktúrnotypologický rozbor terénnych názvov utvorených zo substantíva *baza* a *chabzda*.

Terénne názvy utvorené zo substantíva *baza*, *baz*, *beza*, *chabzda* môžeme schematicky členiť podľa štruktúry na priame (jednoslovné a viacslovné) a na nepriame (predložkové) názvy (Majtán, 1996, s. 22).

1. Priame názvy – základnou podobou priamych názvov je tvar v nominatíve.

Priame názvy pomenávajú bezprostredne samotný objekt.

1.1. Priame jednočlenné názvy sú jednoslovné názvy apelatívneho pôvodu, ktoré nemajú odvodzovacie prípony alebo predpony so špecifickým príznakom miesta: *Baza*⁵ (MT, VK⁶), *Bazy* (MT), *Bezy* (PO), *Bazičky* (KK), *Chabzda* (ZA).

Terénne názvy polí *Baza* (Sučany, MT; Modrý Kameň, VK) a pasienka *Bazy* (Krpel'any, MT) vznikli propriálizáciou apelatíva *baza*. Označujú objekty, na ktorých rastie baza alebo ozdobný ker orgovánu. Deminutívna podoba poľa a lúky *Bazičky* (Spišská Belá, KK) vznikla zo substantíva *bazička* a bola tiež motivovaná bazovým porastom alebo kvetmi bazy. Pre vlastné

⁴ KrN 1795: Kralowansky, A.: Natvralis historiae compendivm. Levoča, M. Podhoranszki 1795. 7, 311, 5 s.

⁵ Doklady sú z kartotéky terénnych názvov oddelenia dejín slovenčiny, onomastiky a etymológie Jazykovedného ústavu E. Štúra SAV.

⁶ V zátvorke sa uvádzajú skratky okresov.

meno je prirodzené jednotné číslo, singulár. Napriek tomu veľké množstvo geografických názvov má podobu množného čísla, plurálu. Gramatické číslo v toponymách nie je gramatickou kategóriou, stalo sa kategóriou lexikálnou (Majtán, 1996, s. 17).

1.2. Priame derivované názvy sa utvárali pomocou predpôň alebo prípon s miestnym alebo s prívlastňovacím významom: *Bazovka* (NM), *Bazovky* (KA), *Bazín* (RV), *Chabzdie* (PB, VK, PO), *Chabzdina* (LE, GL, SL), *Chabzdiská*, nár. *Habžiská* (PO), *Beziny* (DS, PN), nár. *Gbeziny* (Ratnovce, PN), *Bazový vršok* (IL, SK), *Bazová dolina* (ZH, MT, PD), *Bazový jarok* (BS, DT), *Bazový hon* (NZ), *Bazový kopec* (TV), *Bazové dolinky* (MY), *Bazové skálie* (PB), *Hladká Bazová* (MT), *Zadný Chabzdov* (TS), *Vysoká bazička* (PP, KK), *Nižné Beziny* (KE).

Názvom sa označuje miesto, kde sa nachádza alebo nachádzalo to, čo je vyjadrené slovným základom, ktoré má alebo malo vlastnosti vyjadrené slovným základom, alebo kde sa odohráva či odohrával dej vyjadrený slovným základom (Majtán, 1996, s. 24). Terénny názov *Chabzdík* (HE), nár. *Habžik* (LE), *Habžík* (SN) vznikol zo základového názvu *chabzda* a prípony *-ík*. Názov vrchu *Bazín* (RV) mohol byť motivovaný aj osobným menom pôvodného majiteľa *Baza* pridaním archaického posesívneho sufixu *-ín* (na základe pôvodného skloňovania podľa ženských a-kmeňov a ja-kmeňov) s významom „Bazov majetok“. Dnes sa týmito príponami tvoria posesívne adjektíva od feminín, ale v minulosti bola situácia odlišná.

Sem zaraďujeme aj názvy, ktoré vznikli elipsou pomenovaného objektu: *Bazová* (MA, MT, IL, PB, BS, RA), *Bazové* (MY, SC, NZ), *Bazovská* (MT), *Chabzdov* (TS), *Chabzdová* (TS, RK, PO, BN), nár. *Habžová* (Dubníčka, BN), *Habzová* (Zlatá Baňa, PO). V týchto prípadoch sa pomenovanie určovaného objektu elidovalo a adjektívny tvar sa substantivizoval. Terénne názvy mohli byť motivované porastom bazových a chabzdových krov a tvorené priamo adjektívom utvoreným zo substantív *baza*, *chabzda* + prípona *-ový/-ová/-ové*, *-ov-ský*. V lokalitách Motešice (TN), Kuchyňa (MA), Dubnica nad Váhom (IL), Bernolákovo (SC), Pružina (PB), Bukovec (MY) sa vyskytuje aj nárečový tvar *bezový*, *bezová*, *bezové*. Terénny názov *Bazovská* (lúka a pasienok, Turčianske Jaseno, MT) bol motivovaný pravdepodobne osobným menom bývalého majiteľa: *Baza* + prípona *-ov-sk-ý*, príp. z priezviska *Bazovský*. Terénne názvy *Bezové* (Zliechov, IL) a *Bezovo* (Petrovice, BY)

mohli vzniknúť z posesívnych adjektív z osobného mena alebo z priezviska *Bez, Beza*, pričom posesívna prípona N pl *-ov-e* sa po elidovaní určovaného člena predĺžila podľa vzoru vlastnostných adjektív *ov-é, -ov-o*. Názov poľa v Liskovej (RK) *Chabzdinský* pravdepodobne vznikol podľa porastu bazy, ktorá sa v nárečovej lexike pomenúva ako *chabzda, chabzdina*.

2. Nepriame názvy pomenúvajú objekt prostredníctvom názvu iného objektu alebo podľa nejakej okolnosti, ktorá súvisela so vznikom názvu. Nepriame predložkové názvy vznikali z predložkových konštrukcií okolnostného (príslovkového) určenia miesta, ale aj elipsou určovaného člena z prívlastkových konštrukcií.

Podobne ako pri priamych názvoch môže byť základom názvu substantívum *baza, bez, beza, chabzda*, príp. ojedinele meno bývalého majiteľa objektu motivované týmito slovami, ale vo väčšine prípadov býva základným slovom derivát týchto slov. Môžu sa vyskytovať aj viacčlenné názvy: *K bezu* (CA), *Na baze* (BB), *Na bazy* (MT), *Nad bezom* (CA, PB), *Nad bazičkami* (MT), *Pod bezom* (PB), *U bazy* (CA, MT), *U bezu* (CA), *Za bazom*, *Chamarová za bazom* (BR), *Do chabzdy* (SN), *Nad chabzdou* (ZA), *Pod chabzdou* (TS, ZA, VT), *Za chabzdou* (SP), *U chabzdy v zátokách* (CA), *Nad chabzdovou* (RK), *Na chabzdovej* (GL), *Pod chabzdovou* (PO). Typ predložkového názvu s predložkou *u* v spojení s neživotným objektom sa štandardizuje podľa zásad spisovnej slovenčiny na tvar s predložkou *pri* (*Pri baze*). Ale v takom prípade by sa výskyt predložky *u*, jej využitie v terénnych názvoch a jej areálová distribúcia stratili, preto sa tieto názvy v lexikografickom spracovaní lexiky terénnych názvov neupravujú do spisovnej podoby (Valentová, 2018, s. 88).

Terénne názvy majú zo všetkých toponým najbližšie k apelatívnej slovnnej zásobe. Pri ich tvorení sa používali prostriedky bežnej hovorovej reči (deminutívne a adjektívne sufixy, predložkové väzby) a ich prvoradou úlohou bolo pomôcť človeku pri každodennej orientácii v konkrétnej lokalite.

Predložkové názvy najčastejšie vznikli elipsou určovaného člena. Predložkovým názvom sa veľmi zreteľne a bezprostredne vyjadruje lokalizačný príznak miesta. Objekt sa ním identifikuje svojou polohou k inému objektu, v niektorých prípadoch aj k dnes už neexistujúcemu objektu, priestorový vzťah sa vyjadruje predložkou (Majtán, 1996, s. 27).

Uvedené terénne názvy tvorili aktívnu súčasť jazyka našich predkov a mnohé z nich sa dodnes používajú. Uchovávajú informácie o staršej slov-

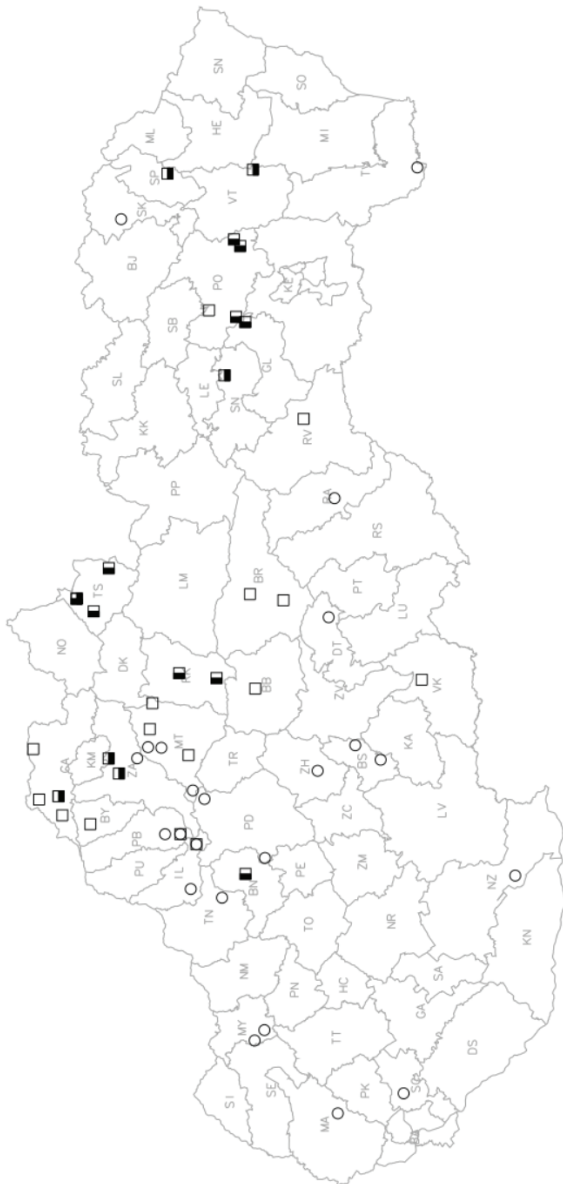
nej zásobe a slovotvorných postupoch. Ich štúdium má nielen jazykové, ale aj širšie spoločenské uplatnenie v iných vedeckých odboroch, napr. pre botanikov sú bohatým zdrojom informácií a cenných údajov potrebných na rekonštrukciu pôvodného rastlinného spoločenstva (dôkazom toho je aj mapa č. 2, ktorá potvrdzuje zhodu výskytu *bazy* v lesnom ekosystéme na území Slovenska s výskytom lexémy v terénnych názvoch).

Renáta Ondrejková

Skratky názvov okresov

BB – Banská Bystrica, BN – Bánovce nad Bebravou, BR – Brezno, BS – Banská Štiavnica, BY – Bytča, CA – Čadca, DS – Dunajská Streda, DT – Detva, GL – Gelnica, HE – Humenné, IL, ILA – Ilava, KA – Krupina, KE – Košice, KK – Kežmarok, LE – Levoča, LVI – Levice, MA – Malacky, MT – Martin, MY – Myjava, NM – Nové Mesto nad Váhom, NZ – Nové Zámky, PB – Považská Bystrica, PD – Prievidza, PN – Piešťany, PO – Prešov, PP – Poprad, RA – Revúca, RK – Ružomberok, RV – Rožňava, SC – Senec, SK – Svidník, SL – Stará Ľubovňa, SN – Spišská Nová Ves, SP – Stropkov, TN – Trenčín, TS – Tvrdošín, TV – Trebišov, VK – Veľký Krtíš, VT – Vranov nad Topľou, ZA – Žilina, ZH – Žiar nad Hronom

Obrázok 1 Mapa výskytu substantíva *baza* a jeho najčastejších derivátov na mape okresov

- Legenda
- BAZA // BAZ // BEZ □
 - BAZOVÝ / BEZOVÝ ○
 - CHABZDA ■
 - CHABZDOVÝ ●

Obrázok 2 Mapa pozorovania taxónu bazy čiernej (*Sambucus nigra* L.) v lesnom ekosystéme na území Slovenska (www1)

Zdroj: Ing. Vladimíra Horčinová Sedláčková, SPU Nitra, 2011

LITERATÚRA

- BERNOLÁK, Anton: Slowár Slowenski Češko-Laťinsko-Ňemecko-Uherski. I. Budapest 1825. 848 s.
- HORČINOVÁ SEDLÁČKOVÁ, Vladimíra: Detekcia a selekcia hospodársky významných geotopov z autochtónnych populácií bazy čiernej. Dizertačná práca. SPU, FAaPZ, Nitra 2011, s. 16. Historický slovník slovenského jazyka. I. A – J. Red. M. Majtán et al. Bratislava: Veda 1991. 536 s. ISBN 80-224-0228-1.
- KÁLAL, Karel – KÁLAL, Miroslav: Slovenský slovník z literatúry aj nárečí. (Slovensko-český diferenciálny.) Banská Bystrica: Slovenská Grafia 1923. 1012 s. + 104 s.
- KRÁLIK, Ľubor: Stručný etymologický slovník slovenčiny. Bratislava: Veda 2015. 703 s. ISBN 978-80-224-1493-7.
- KRESÁNEK, Jaroslav – Krejča, Jindřich: Atlas liečivých rastlín a lesných plodov. Martin: Osveta 1977. 767 s.
- LALIKOVÁ, Tatiana: Apelatívum dub v slovenských terénnych názvoch. In: Slovenčinár, 2017, roč. 4, s. 40 – 43.
- MACHEK, Václav: Česká a slovenská jména rostlin. Praha 1954. 366 s.
- MAJTÁN, Milan: Z lexiky slovenskej toponymie. Bratislava: Veda 1996. 191 s. ISBN 80-224-0480-2.
- PLESNÍK, P.: Pôvodnosť drevín z hľadiska chotárnych názvov na Záhorskej nížine. In: 4. slovenská onomastická konferencia. Bratislava 9. – 10. novembra 1971. Red. M. Majtán. Bratislava: Veda 1973, s. 179 – 189.
- Slovenská botanická nomenklatúra. Bratislava: SAV 1954. 227 s.
- Slovník slovenského jazyka. I. A – K. Red. Š. Peciar. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo SAV 1959. 815 s.
- Slovník slovenských nárečí. I. A – K. Red. I. Ripka. Bratislava: Veda 1994. 936 s. ISBN 80-224-0183-8.
- Slovník slovenských nárečí. II. L – P (povzchádzať). Red. A. Ferenčíková – I. Ripka. Bratislava: Veda 2006. 1065 s. ISBN 80-244-0900-6.
- Slovník súčasného slovenského jazyka. A – G. Hl. red. K. Buzássyová – A. Jarošová. Bratislava: Veda 2006. 1134 s. ISBN 978-80-224-0932-4.
- Slovník súčasného slovenského jazyka. H – L. Ved. red. A. Jarošová – K. Buzássyová. Bratislava: Veda 2011. 1087 s. ISBN 978-80-224-1172-1.
- STANISLAV, Ján: Slovenský juh v stredoveku. 1. – 2. zv. Martin: Matica slovenská 1948.
- Synonymický slovník slovenčiny. Red. M. Pisárčiková. Bratislava: Veda 1995. 998 s. ISBN 80-224-0427-6.
- ŠMILAUER, Vladimír: Úvod do toponomastiky (nauky o vlastných jménech zeměpisných). Praha: Státní pedagogické nakladatelství 1963. 219 s.
- VALENTOVÁ, Iveta: Anojkonymum alebo terénny názov? In: Slovenská reč, 2009, roč. 74, č. 1, s. 31 – 34.
- VALENTOVÁ, Iveta: Lexika slovenských terénnych názvov. Bratislava: SAP 2018. 220 s. ISBN 978-80-89607-69-3.

ROZLIČNOSTI

Významy slova bielizeň

Na napísanie príspevku nás inšpirovala otázka do jazykovej poradne, ktorú možno stručne formulovať takto: „Ako mám súhrnne pomenovať špinavé oblečenie pripravené na pranie (napr. tričká, nohavice, tepláky, montérky), keď nejde o spodné oblečenie ani posteľné obliečky. Môžem v takomto prípade použiť nespisovný výraz *prádlo*?“

V súvislosti so slovom *bielizeň* sa v poradenskej praxi často stretávame s otázkou, či možno farebné spodné oblečenie označiť slovom *bielizeň*, keď nie je bielej farby. Vysvetlenie, že *bielizeň* nemusí byť len biela (tak ako napr. ani malinovka nemusí byť iba z malín, počítač dnes už málokto využíva na počítanie a električenka platí aj v autobusoch a trolejbusoch), je už všeobecne známe. Keďže v minulosti bývalo spodné oblečenie aj posteľné obliečky spravidla bielej farby, ustálil sa v slovenčine na ich pomenovanie práve tento výraz a ten sa tradične používa podnes. Motivujúcim pri slove *bielizeň* bolo adjektívum *biely*, v Stručnom etymologickom slovníku slovenčiny (Králik, 2015) sa pôvod slova vysvetľuje ako „doslova „čo je biele““.

Otázka nastolená v úvode je však „z iného súdka“. Odpoveď na ňu sa na prvý pohľad môže zdať jednoduchá a stručná: slovenským ekvivalentom českého slova *prádlo* je slovo *bielizeň* a používa sa aj v tomto prípade. Keď sa však pozrieme do slovenských výkladových slovníkov, neistota opytujúceho sa javí ako logická a pochopiteľná. V Slovníku slovenského jazyka (v 1. zväzku z r. 1959) nájdeme pri hesle *bielizeň* výklad „spodné šatstvo a posteľné povlaky (obliečky, plachty)“, v Krátkom slovníku slovenského jazyka (vo 4. vydaní z r. 2003) sa uvádza význam „spodné šatstvo, posteľné povlaky ap.“ a v Slovníku súčasného slovenského jazyka A – G (2006; ďalej

Článok vznikol v rámci riešenia grantovej úlohy VEGA č. 2/0017/17 Slovník súčasného slovenského jazyka – 6. etapa (Koncipovanie a redigovanie slovníkových hesiel a s tým spojený lexicologicko-lexikografický výskum).

SSSJ) je najpodrobnejšia formulácia rovnakého významu „spodné oblečenie al. plachty a obliečky na periny a podhlavníky“. Vo všetkých troch citovaných slovníkoch ide teda o ten istý presne zafinovaný význam, ktorý je každému jasný. No možno z neho vyvodíť, že iné textilie ako „spodné oblečenie“ a „postel'né povlaky“ slovo *bielizeň* nezahŕňa. Ako sa potom majú súhrnne pomenovať akékoľvek ostatné textilie, teda ďalšie druhy odevov, napr. nohavice, blúzky, košeľe, sukne, šaty, pracovné oblečenie (samozrejme, tu možno použiť výrazy *šaty*, *šatstvo* či *oblečenie*), ale aj iné textilné výrobky, ktoré nie sú určené na obliekanie, napr. záclony, obrusy, uteráky, utierky, vreckovky? Vychádzajúc z jazykovej praxe treba konštatovať, že aj keď podľa opisu významu slova *bielizeň* v slovenských výkladových slovníkoch doň vymenované druhy textílií nepatria, bežne sa aj v tomto prípade na ich súhrnne pomenovanie slovo *bielizeň* používa. Potvrďuje to nielen exemplifikácia v SSSJ *stolová bielizeň* (t. j. obrusy a prestierania), ale predovšetkým jazyková prax. Dokladmi sú nielen ustálené spojenia typu *čistá/špinavá/suchá/mokrá bielizeň; kôš/šnúra na bielizeň; prať/sušiť bielizeň*, pri ktorých je zjavné, že nejde len o spodnú či postel'nú bielizeň, ale sú to napríklad aj reklamy na pracie prostriedky, napr. *Prací gél je určený na farebnú aj tmavú bielizeň. Dokonale odstráni nečistoty z vášho oblečenia. – Dezinfekcia na bielizeň... je vhodná na všetky textilie vrátane športového oblečenia a detskej bielizne* (internet), či bežné komunikačné situácie súvisiace s činnosťami ako pranie a žehlenie¹: *Žehlila som ďalej. Ďalšie tričká, pár košiel, moje veci. Bolo toho veľa, žehlenie som si vždy nechávala až do chvíle, keď sme už z kopy bielizne ťahali najnepokročenejšie šaty, lebo skrine boli prázdne. – Chodte domov, šmarte pekne všetko, čo ste mali na sebe, do špinavej bielizne... – Iba keď ho v ňom poriadne vymáčala ako práčka košeľu pri praní bielizne...*

Význam, ktorý v slovenských výkladových slovníkoch pri slove *bielizeň* nie je, funguje v češtine pri slove *prádlo* a v českých lexikografických dielach sa (popri ďalších významoch) uvádza ako prvý. V 2. zväzku Slovníka spisovného jazyka českého (P – Q; s. 384) s výkladom „užitkové tkané výrobky, ktoré sa čistí praním“ a v Slovníku spisovné češtiny pro školu a veřejnost (s. 304) ako „tkané výrobky, které se čistí praním“.

¹ Doklady sú z interného korpusu Omnia Slovaca III Maior (18.01), ktorý vznikol zlúčením korpusových dát v Slovenskom národnom korpuse (SNK prim-6.1) a dát z webových korpusov a slúži na potreby pracovníkov JÚLŠ SAV. [cit. 4. 11. 2020]

Medzi exemplifikáciami je spojenie *dát, hodit něco do (špinavého) prádla* (určeného k vyprání). Uvádzanie opísaného významu pri slove *prádlo* v českých výkladových slovníkoch je vzhľadom na etymológiu slova (v Etymologickom slovníku jazyka českého /1971/ sa uvádza v rámci slovesa *práti* „prat“) prirodzené, navyše môžeme povedať, že tento súvis je aj bežným používateľom jasný.

Záver. Aj keď slovo *bielizeň* bolo odvodené z iného základu (z prídavného mena *biely*) ako český ekvivalent *prádlo* (zo slovesa *prat*), v slovenčine sa takisto používa vo význame „textilné výrobky určené na pranie, žehlenie ap.“. Navrhujeme preto pridať pri slove *bielizeň* do slovenských výkladových slovníkov aj tento druhý význam (popri význame „spodné oblečenie alebo plachty a obliečky na periny a podhlavníky“), ktorý v slovenčine funguje aj napriek tomu, že ho nemožno z podoby slova *bielizeň* vyvodit' a v slovníkoch sa neuvádza. Pravdepodobne sa tým nevyhneme používaniu slova *prádlo* v slovenčine² (v Slovenskom národnom korpuse evidujeme desaťtisíce dokladov, a to aj v beletrii), no minimálne by sme sa tým pokúsili jeho výskyt eliminovať v jazykovej praxi tej časti používateľov, ktorí siahajú za týmto výrazom – ako potvrdzuje aj otázka v úvode príspevku – možno práve preto, lebo im navrhovaný význam v slovníkoch chýba.

Iveta Vančová

LITERATÚRA

KRÁLIK, Lubor: Stručný etymologický slovník slovenčiny. Bratislava: Veda 2015. 704 s. ISBN 978-80-224-1493-7.

Krátky slovník slovenského jazyka. 4., doplnené a upravené vyd. Red. J. Kačala – M. Pisárčiková – M. Považaj. Bratislava: Veda 2003. 985 s.

MACHEK, Václav: Etymologický slovník jazyka českého. Praha: Academia 1971. 868 s.

Slovník slovenského jazyka. I. A – K. Red. Š. Peciar. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo SAV 1959. 815 s.

Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost. 4. vyd. Praha: Academia 2007. 647 s. ISBN 978-80-200-1446-7.

Slovník spisovného jazyka českého. IV (P – Q). Hl. red. B. Havránek. Praha: Academia 1989. 717 s.

Slovník súčasného slovenského jazyka. A – G. Hl. red. K. Buzássyová – A. Jarošová. Bratislava: Veda 2006. 1134 s. ISBN 978-80-224-0932-4.

² Na nespisovnosť slova *prádlo* sa z citovaných slovníkov upozorňuje v Krátkom slovníku slovenského jazyka (2003): *prádlo*, správ. *bielizeň*.

Drift, drifter

Anglický výraz *drift* sa už dávnejšie prevzal do slovenčiny ako odborný termín, podľa Slovníka súčasného slovenského jazyka A – G (2006; ďalej SSSJ) označuje 1. pohyb, posun alebo unášanie niečoho prúdením vody, vzduchu alebo magmy; 2. materiál unášaný, prinesený alebo naviaty vodným alebo vzdušným prúdom; 3. pohyb častíc v smere pôsobiaceho silového poľa; 4. pomalú nežiaducu zmenu vstupných veličín (napätia, prúdu) prístrojov alebo zariadení vyvolanú napr. zmenou teploty, kolísaním napätia ap.; 5. zmeny vo frekvencii dedičných vlôh určitej populácie (vplyvom náhody počas generácií). Termín *drift* sa teda ustálene používa najmä v geológii, vo fyzike, v elektrotechnike a genetike.

Podľa údajov na stránke <https://www.etymonline.com/search?q=drift> bol v anglických textoch v roku 1955 zaznamenaný prvý výskyt slova *drift* s významom „kontrolovaný šmyk pretekárskeho automobilu“. V súlade s 1. významom v SSSJ vlastne ide o pohyb, posun aj unášanie, ale vo veľmi špecifickej situácii. Podstatu *driftu* v novom význame osvetlíme niekoľkými dokladmi z korpusu Omnia Slovaca III Maior (18.01; ďalej len korpus¹): ... *voz je vo veľkom šmyku s neustálym pretáčaním dymiacich kolies. Nejde tu o čas, ale o efekt. Čím viac dymu, tým lepšie. Na drifte sa zoderie aj 15 – 20 gúm. – ... drift je špecifický v tom, že sa nehodnotí čas, ale celkový vzhľad, technika jazdy, predvedenie a zvládnutie šmyku. – Zvládnuť drift v aute s motorom vzadu a zadným náhonom, to chce naozaj rýchle ruky.* Slovom *drift* sa teda označuje samotný šmykový manéver ako osobitná technika jazdy aj druh automobilových pretekov založených na predvádzaní tejto techniky. V oboch významoch sa rovnocenne používa aj slovo *drifting* (zhruba 500 dokladov v korpuse), no prekvapivo početnejšia už bola adaptovaná slovenská podoba *driftovanie* (vyše 1 000 výskytov), napr. *Drifting – kontrolovaná jazda bokom neznamená točenie sa dookola, prešmykovanie na mieste alebo akési nezmyselné pridávanie plynu a brúsenie pneumatík. Drifting totiž nie*

Článok vznikol v rámci riešenia grantovej úlohy VEGA č. 2/0017/17 Slovník súčasného slovenského jazyka – 6. etapa (Koncipovanie a redigovanie slovníkových hesiel a s tým spojený lexicologicko-lexikografický výskum).

¹ Omnia Slovaca III Maior (18.01) je interný korpus, ktorý vznikol zlúčením korpusových dát v Slovenskom národnom korpuse (SNK prim-6.1) a dát z webových korpusov a slúži potrebám pracovníkov JÚEŠ SAV. [cit. 25. 11. 2020]

je len šport, drifting je životný štýl, s ktorým sa človek zobúda každé ráno a zaspáva každý večer, resp. noc. – ... v našom programe môžu ľudia vidieť jazdu na dvoch kolesách, driftovanie, prácu s ohňom, simulované havárie a rôzne ukážky z filmov... – Rýchla jazda bez driftovania je nedokonalá, surová ako nebrúsený diamant.

Vznik Asociácie slovenských drifterov, občianskeho združenia, ktorého cieľom je združovať priaznivcov driftu a podporovať ich aktivity, dokazuje, že sa tento nezvyčajný šport udomácnil už aj na Slovensku. *Drifteri* sú teda ľudia, ktorí sa venujú *driftu/driftingu/driftovaniu*, pri vzniku slova *drifter* sa uplatnil slovotvorný postup, ktorý je v angličtine veľmi produktívny, napr. *surf* → *surfer*, *hate* (nenávisť) → *hater* (nenávisťný človek), *dream* (sen) → *dreamer* (snilko, rojko) a pod. V slovenčine sa štandardným postupom vytvoril aj ženský náprotivok slova *drifter* → *drifterka*. Uvádzame niekoľko korpusových dokladov: *Slovensko má ako jedna z mála krajín Európy drifterku. Tina upútala aj pozornosť organizátorov... – Presne kontrolovaný šmyk na výjazde tu dokázu predviesť iba skúsení drifteri, všetci ostatní opustia oblúk pri necitlivom dupaní na akcelerátor neriadenou piruetou. – Šmyk nesta-neš len vtedy, ak si v šmyku, je jedno z hesiel drifterov.*

Výraz *drift* môže v angličtine vystupovať ako podstatné meno aj ako sloveso. V slovenčine sa začalo používať adaptované sloveso *driftovať*, pričom sme našli aj niekoľko odvodených predponových slovies, napr. *Driftujeme do zákrut a vyžívame sa v šmykoch. – Budúcu sezónu by som si chcel hlavne zadriftovať na pretekoch do vrchu, pretože to je pre mňa najatraktívnejšie zo všetkých týchto motoristických podujatí. – ... so starými škodovkami by sme toho veľa nenadriftovali... – ... predviedol 4 dokonalé kolá, v ktorých sa bez jediného zaváhania či kontaktu s publikou predriftoval do čela hodnotenia.*

V súvislosti s *driftom/driftovaním* sme zaznamenali používanie viacerých prídavných mien. Prídavné meno *driftový* je najfrekventovanejšie (vyše 300 dokladov), v SSSJ sa uvádza s významom „vzťahujúci sa na drift“. V kor-puse sa nachádzajú aj tieto doklady: *Tretie preteky majstrovstiev Slovenska v driftovaní znamenali pre slovenskú driftovú scénu zásadný zlom. – Plášť s takto dizajnovaným vzorom je určený na dobrý záber vpred a na driftové prejazdy zákrut. – ... priestor bude uzatvárať obľúbená dráha pre driftové autá s novými garážami a parkoviskom.*

Od podstatného mena *drifter* je odvodené prídavné meno *drifterský*, v korpuse sme naň našli viac než 100 dokladov, napr. *Program celého drifterského dňa u našich južných susedov vyzeral asi takto... – Na drifterskom podujatí nemohli chýbať ani japonskí majstri šmyku... – Povinnosťou vyplývajúcou z pravidiel drifterských súťaží je kompletná bezpečnostná klieťka.*

Používa sa aj prídavné meno *driftovací* (necelých 300 dokladov), napr. *Správa o zadnom náhone v novej generácii bola automaticky prísľubom väčšej zábavy, hoci je už teraz jasné, že to nebude žiadna driftovacia mašina. – Dňa 5. 4. 2008 sa uskutočnila oficiálne prvá driftovacia súťaž na území Slovenskej republiky pod názvom Driftingday.*

Pomerne zriedkavo (len 17-krát) sa v korpuse vyskytovalo prídavné meno *driftingový*, ktoré je odvodené od podstatného mena *drifting*, napr. *Bronz si v driftingových pretekoch tvrdo vybojoval... – Takto sa zrodili... prvé ozajstné závodné (vhodnejšie pretekárske, pozn. autorky) driftingové sedadlá na svete.*

Slová, ktoré sme v článku bližšie predstavili, sú ďalším dôkazom toho, že priaznivci nových športových odvetví či disciplín spravidla prevezmú pôvodné anglické pomenovanie, ktoré je väčšinou jednoslovné a medzinárodne zrozumiteľné. Tento trend je evidentný už niekoľko desaťročí a nemožno sa mu brániť. Dôležité je, aby sme nové slová vhodne zaradili do systému slovenčiny. Podstatné mená mužského rodu *drift* a *drifting* skloňujeme podľa vzoru *dub*, podstatné meno *drifter* podľa vzoru *chlap*; *drifterka* patrí do vzoru *žena*. Prídavné mená *driftový*, *drifterský*, *driftingový* sa skloňujú podľa vzoru *pekný*, prídavné meno *driftovací* podľa vzoru *cudzí*. Frekvencia týchto výrazov v korpuse naznačuje, že napriek cudziemu pôvodu sa postupne včleňujú do našej slovnej zásoby.

Dana Guričanová

SPRÁVY A POSUDKY

Sto rokov od narodenia profesora Vincenta Blanára

Tento rok si jazykovedná obec pripomína sté výročie narodenia popredného slovenského jazykovedca, priekopníka slovenskej lexikológie a modernej onomastiky Dr. h. c. prof. PhDr. Vincenta Blanára, DrSc., ktorého teoretické a metodologické východiská ako jedného z mála slovenských jazykovedcov presiahli hranice slovenského a slovanského sveta a zanechali stopy aj na poli svetovej lingvistiky.

Profesor Vincent Blanár sa narodil 1. decembra 1920 v obci Hul. Študoval na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského (1938 – 1939) a na Filozofickej fakulte Slovenskej univerzity (1939 – 1942) v Bratislave slovenský a nemecký jazyk. V rokoch 1943 – 1958 pôsobil na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského, potom sa stal dlhoročným pracovníkom Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra (predtým Ústavu slovenského jazyka) SAV, kde pôsobil až do r. 1990. Popri svojej vedeckej práci plnil aj funkciu vedúceho oddelenia dejín slovenčiny (v rokoch 1969 – 1970), prednášal slavistiku na Viedenskej univerzite a počas rokov 1995 – 2005 vyučoval na Pedagogickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Životná púť V. Blanára sa skončila 27. septembra 2012 vo veku nedožitých 92 rokov, no zanechal mimoriadne vedecké dielo.

Základy teórie vlastného mena začal formovať už v doktorskej práci *Osobné mená. K základom semiotickej onomastiky* (1945). V r. 1946 sa zúčastnil na kolektívnom sociografickom výskume slovenskej menšiny v Maďarsku, počas ktorého zozbieral onymický materiál týkajúci sa osobných mien a terénnych názvov zo slovenských jazykových ostrovov na maďarskom území. Výsledky rozboru získaného materiálu z 53 obcí spracoval v monografii *Príspevok ku štúdiu slovenských osobných a pomiestnych mien v Maďarsku* (1950). Táto práca bola významným krokom nielen pri výskume jazykovej stránky Slovákov v Maďarsku a posunom vo vývine slovenskej onomastiky, ale ovplyvnila ďalšie generácie slovenských bádateľov aj

z Výskumného ústavu Slovákov v Maďarsku (Békešská Čaba) a stala sa podnetom na pokračovanie výskumu terénnych názvov a osobných mien, najmä priezvisk rodín so slovenskými koreňmi v slovenských jazykových enklávach.

Vedecké aktivity V. Blanára v oblasti onomastiky sa postupne začali orientovať na výskum vývinu a fungovania sústav osobných mien. Výsledky svojich bádání publikoval napríklad v štúdiách *Vznik sekundárnej dvojmennej sústavy* (1969), *K vývinu slovenských osobných pomenovacích sústav* (1976), *Jazyková výstavba slovenských osobných mien* (1973) či *Klasifikácia priezvisk* (1998). Z oblasti antroponomastiky svoj funkčný a systémovo-štruktúrálny pohľad uplatnil pri charakteristike a spracovaní neúradnej antroponymie z územia stredného Slovenska. Obsahovú a motivačnú stránku živých mien prostredníctvom systému antroponymických obsahových modelov publikoval v spoluautorstve s Jánom Matejčíkom v dvoch zväzkoch monografie *Živé osobné mená na strednom Slovensku. I.1. Designácia osobného mena; I.2. Distribúcia obsahových modelov* (1978, 1983). Ďalší plánovaný zväzok, ktorý mal byť zameraný na modelové spracovanie jazykovej stránky stredoslovenskej neúradnej antroponymie, už síce nevyšiel, ale metodiku modelovania slovtvorných modelov rozpracoval v ďalších prácach.

Svoje priekopnícke teoretické a metodologické názory na onymiu publikoval v mnohých článkoch doma i v zahraničí, spomeňme napr. štúdie *Špecifikum onomastiky* (1970), *Spoločensky podmienená identifikácia – podstatný príznak vlastných mien* (1975), *Lingvistický a onomastický status vlastného mena* (1976), *Apelatívna a propriálna sémantika* (1980), *Obsahový model v onomastike* (1989), *Motivačný model v onomastike* (1990), *Onymická nominácia* (1994), *Medzi apelatívom a vlastným menom* (1996). Napokon ich zhrnul v monografiách *Teória vlastného mena. (Status, organizácia a fungovanie v spoločenskej komunikácii)* (1996; v nemeckej verzii vyšla v r. 2001) a *Vlastné meno vo svetle teoretickej onomastiky* (2008; matičné vydanie s anglickým prekladom vyšlo v r. 2009), v ktorých sa venoval aj vymedzeniu problematiky výskumu vlastných mien so zreteľom na vývin filozofického a lingvistického myslenia a možnostiam lexikografického spracúvania onymie. Súbor vybraných lexikologických a onomastických štúdií vydalo slavistické pracovisko v Lipsku v spolupráci s Jazykovedným ústavom E. Štúra SAV pod názvom *Selecta Linguistica et Onomastica*

(2001). Na metódy, ktoré umožňujú hlbšie postihnúť povahu vlastného mena, sa V. Blanár zamerával aj v príspevku *Pragmatickotingvistické metódy a problematika v onomastike* (2004). Onomastickej gramatike je venovaná monografická štúdia *Morfologické kategórie vlastných mien* (2005). Ide o dosiaľ najväčšiu slovenskú prácu venovanú komplexnejšiemu spracovaniu tejto témy.

Jednou z oblastí záujmu V. Blanára bola aj onomastická terminológia. Vo svojej doktorskej práci prvý raz použil termín *živé meno*, ktorý si našiel pevné miesto v slovenskej onomastike. Adjektívum *živý* malo vyjadrovať nielen neúradnosť a fungovanie mena v komunikácii, ale predovšetkým to, že je „živá“ jeho motivácia, ktorá sa pri iných druhoch vlastných mien z hľadiska ich používania už neuvedomuje, je irelevantná. Vďaka V. Blanárovi pribudli do onomastickej terminológie aj nové všeobecnoteoretické termíny, ktoré súvisia s otázkami obsahovej (sémantickej) stránky vlastného mena, s problematikou systémovotvorných prvkov onymickej sústavy a s vymedzením ich onymickej platnosti a s dimenziami onymických sústav. V. Blanár sa podieľal aj na príprave slovanského a nemeckého systému onomastickej terminológie. Vypracoval slovenskú onomastickú terminológiu pre onomastické terminologické príručky *Základní soustava a terminologie slovanské onomastiky* (1973) a *Osnoven sistem i terminologija na slovanskata onomastika* (1983). Zúčastnil sa aj na koncipovaní encyklopédie *Słowiańska onomastyka I, II* (2002, 2003).

Profesor V. Blanár bol členom predsedníctva Československej onomastickej komisie a iniciátor založenia a prvý predseda Slovenskej onomastickej komisie, ktorá vznikla v r. 1964 a pre ktorú vypracoval koncepciu onomastického výskumu. Bol členom aj najvyššieho svetového onomastického orgánu Medzinárodného komitétu onomastických vied (Internacional Council of Onomastic Sciences) a predsedal Antroponymickej subkomisii Medzinárodnej komisie pre slovanskú onomastiku pri Medzinárodnom komitáte slavistov.

Zásadný prelom v smerovaní teoretickej onomastiky vykonal V. Blanár najmä vtedy, keď rozšíril Kuryłowiczov termín *lingvistický status vlastného mena* o *onomastický status* a zdôraznil ich vzájomnú spätosť, ktorá spočívala v uplatňovaní zákonitostí daného jazykového kódu a špecifických zákonitostí kategórie vlastných mien. Jeho teoretické východiská založené na

funkčnom prístupe a charakteristike obsahovej (designatívnej) stránky vlastného mena, pričom sa prihliada na binárnu povahu vlastného mena a na špecifické onymické príznaky, sa stali základom slovenskej onomastickej školy. Tento novátorský teoretický pohľad na onymiu a jej spracovanie významne posunul na Slovensku i v iných krajinách analýzu vlastných mien od čisto etymologickej stránky smerom k ich charakteristike predovšetkým z pozície chápania vlastného mena ako prvku určitej onymickej sústavy a súčasne daného jazyka s ohľadom na onymické motivačné, obsahové a slovotvorné funkcie, s dôrazom na mimojazykové príznaky vlastných mien a na ich fungovanie v spoločenskej komunikácii. Právom možno V. Blanára pokladať za zakladateľa modernej onomastiky a významného tvorca a organizátora onomastického výskumu a jeho smerovania v európskom kultúrnom priestore.

Onomastika však nebola jediným predmetom jeho vedeckého záujmu. Za nemenej dôležité považujeme výsledky jeho bádania v oblasti vývinu slovenčiny, predovšetkým však v oblasti historickej lexikológie a lexikografie. Problematiku lexikológie z hľadiska synchronného, diachrónneho a porovnávacieho aspektu aj z hľadiska ostatných slovanských jazykov a lexikografického opisu slovnej zásoby staršej slovenčiny i samotnú lexikografickú problematiku rozpracoval napríklad v štúdiách *Niektoré problémy historickej lexikológie* (1958), *Lexikálno-sémantická problematika historického slovníka slovenského jazyka* (1982), *Vývin slovenskej slovnej zásoby v predkodifikačnom období* (1983), *Lexikológia lexikografie* (1986), *Lexikálny význam a preberanie slov* (2005), ale predovšetkým v monografiách *Zo slovenskej historickej lexikológie* (1961), *Lexikálno-sémantická rekonštrukcia* (1984) a *Porovnávanie lexiky slovanských jazykov z diachrónneho hľadiska* (1993). Výber 16 štúdií V. Blanára, ktoré boli uverejnené prevažne v menej dostupných časopisoch a venujú sa najmä vzťahu slovenského jazyka a jazyka slovanských menšín v iných krajinách k iným slovanským i neslovanským jazykom (napr. k češtine, ukrajinčine, bulharčine, turečtine, maďarčine), vyšli aj v osobitnej publikácii *Jazyky v kontaktoch* (2007). Špeciálne sa venoval slovensko-bulharským paralelám napríklad v príspevkoch *Vplyv bulharčiny na jazyk Slovákov a Čechov v Bulharsku* (1951), *Jazyk slovenskej menšiny v Bulharsku zo sociolingvistického hľadiska* (1994).

Výsledky svojej práce v tejto oblasti zúročil aj pri prípravách koncepcie historického slovníka veľkého i stredného typu, ale aj pri redigovaní a kon-

cipovaní hesiel do *Historického slovníka slovenského jazyka* (1991 – 2008). Kolektív autorov práve pod vedením V. Blanára publikoval koncepciu historického slovníka veľkého typu v ukážkovom zväzku (1973). Genézu prác na príprave tohto vysoko oceňovaného diela slovenskej lexikografie približuje aj príspevok *Historický slovník slovenského jazyka* (1984). Skúsenosti z tejto oblasti výskumu využil aj pri práci v Medzinárodnej lexikologickej a lexikografickej komisii pri Medzinárodnom komitáte slavistov. Patril k jej zakladajúcim členom.

Vincent Blanár sa zaujímal aj o iné oblasti histórie nášho jazyka. Samostatné štúdie venoval J. Ribayovi, P. J. Šafárikovi, K. Jirečkovi a predovšetkým najvýznamnejším kodifikátorom slovenského jazyka A. Bernolákovi a L. Štúrovi a ich dielam. Viaceré jeho príspevky sú zamerané na dejiny spisovnej slovenčiny, napr. *Vývin spisovnej slovenčiny v matičných rokoch* (1963), *Vývin slovnej zásoby v predkodifikačnom období* (1983), *Kodifikácie v dejinách slovenčiny* (1987), *Ku kritériám periodizácie dejín spisovnej slovenčiny* (2000). Postoj zaujímal aj k základným kodifikačným príručkami a súčasným tendenciám v spisovnej slovenčine v článkoch *O dnešnej jazykovej kultúre a o vývinových tendenciách spisovnej slovenčiny* (1965), *Niekoľko myšlienok o Pravidlách (a pravidlách) slovenského pravopisu* (1999) a iných.

Nemožno nespomenúť ani jeho záujem o bibliografickú prácu, ktorá vyústila do publikácie *Bibliografia jazykovedy na Slovensku v rokoch 1939 až 1947* (1950). Nadviazala na ňu aj séria bibliografických prác o slovenských jazykovedcoch.

Profesor Vincent Blanár napísal množstvo vedeckých štúdií a odborných článkov zo všetkých oblastí jazykovedy, ktoré vyšli v domácich i zahraničných časopisoch, zborníkoch a kolektívnych monografiách. Niektoré jeho práce boli preložené aj do nemčiny a angličtiny. Okrem už spomenutých členstiev bol členom výboru Bratislavského lingvistického krúžku. Bol vybratý aj do súboru *The International Directory of Distinguished Leadership* (The American Biographical Institute; 1967). Medailón profesora Blanára zaradil do svojej publikácie *Profily slovenských jazykovedcov 20. storočia* (2011) J. Kačala.

Za svoje vedecké dielo dostal V. Blanár viaceré významné ocenenia. Slovenská akadémia vied a bývalá Československá akadémia vied ho pri jeho

životných jubileách ocenili striebornou i zlatou Čestnou plaketou E. Štúra a J. Dobrovského a v r. 1998 Cenou SAV za vedecko-výskumnú činnosť. Sofijská univerzita Klimenta Ochridského mu v r. 1982 udelila Medailu I. stupňa za rozvoj bulharistiky a za rozvíjanie slovensko-bulharských vedeckých a spoločenských vzťahov a pri príležitosti osemdesiatročného životného jubilea ho ocenila čestným titulom doctor honoris causa za vedecko-výskumné výsledky dosiahnuté v oblasti bulharsko-slovenských a bulharsko-českých kontaktov. Pedagogická fakulta Univerzity Komenského mu pri tejto príležitosti udelila Zlatú medailu PdF UK. Od r. 2009 bol držiteľom štátneho vyznamenania Pribinov kríž I. triedy za významné zásluhy o kultúrny rozvoj Slovenskej republiky.

Profesor Vincent Blanár pracoval v oblasti onomastiky, výskumu historickej a porovnávacej jazykovedy, dejín slovenského jazyka, jazykovej kultúry, slavistiky, balkanistiky a bibliografie slovenskej jazykovedy. Bol nesmierne tvorivou a pracovitou osobnosťou, ktorú si hodno pripomínať. Možno konštatovať, že jeho životné motto *Non omnis moriar*, ktoré prezradil v rozhovore publikovanom v časopise Slovenská reč (2011), sa naplnilo a jeho jazykovedné dielo, myšlienky a názory naďalej žijú v prácach jeho nasledovníkov, ktorí na ne nadviazali, zveľaďujú ich, a inšpirujú k ďalšej práci.

Iveta Valentová

SPYTOVALI STE SA

Právo na i právo k. – „V istom texte sa hovorilo o *záložnom práve k pohľadávkam*. Nemalo by to byť *záložné právo na pohľadávky*?“ Takúto otázku sme dostali do jazykovej poradne.

Pri základnom význame slova *právo* „nárok, oprávnenie odôvodnené zákonnými ustanoveniami alebo zvyklosťami“ slovníky zhodne uvádzajú príklady *právo na život, právo na prácu, právo na oddych, mať právo na niečo*, čiže výlučne spojenia s predložkou *na* (porov. Krátky slovník slovenského jazyka, 2003; Slovník slovenského jazyka, 3. zv., 1963). Aj keď sa odpoveď pisateľke do jazykovej poradne Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV zdá jasná, pozrieme sa na slovo *právo* dôkladnejšie.

Spojenia so slovom *právo* sú veľmi frekventované a pestré. Toto slovo, ktorého doménou je legislatíva, býva bližšie určené jednak zhodným prívlastkom, napr. *predkupné právo, hlasovacie právo, dedičské právo, ústavné právo, osobné právo, petičné právo, autorské právo, stanné právo, volebné právo, zádržné právo*, jednak, a to rovnako často, nezhodným prívlastkom, napr. *právo obhajoby, právo pobytu, právo zhromažďovania, právo zastupovať, právo hlasovať, právo byť volený, právo odoprieť výpoveď*. Slovo *právo* býva takisto súčasťou spojení s predložkami, predovšetkým s predložkou *na*, čo potvrdzuje jeho lexikografický výklad, ako aj výskyt v právnych textoch. Okrem príkladov uvedených v slovníkoch nachádzame v právnych textoch spojenia *právo na informácie, právo na život, právo na prácu, právo na odškodnenie, právo na slobodnú voľbu zamestnania, právo na odmenu za vykonanú prácu, právo na ochranu zdravia, právo na hmotné zabezpečenie v starobe, právo na kolektívne vyjednávanie, právo na štrajk, právo na vykonávanie práce z domácnosti*. Spojenia s predložkou *na* vyjadrujú oprávnený nárok na to, čo pomenúva príslušné slovo (informácie, odškodnenie, voľba, štrajk...), a je prirodzené, že väčšina sa vyskytuje v Ústave SR či v Zákonníku práce.

Slovo *právo* sa však v iných, takisto početných spojeniach viaže s predložkou *k*, porov. *právo k obchodnému menu, vlastnícke/záložné právo k nehnuteľnosti/bytu/pozemku, záložné právo k cenným papierom, vlastnícke právo k tovaru/k zhotovovanej veci, vlastnícke právo k prenajatej veci, zádržné právo k zásielke, dispozičné právo k účtu, vymožitelnosť práva k vlastníctvu, autorské právo k dielu, záložné právo k pohľadávke, právo k predmetu dražby, záložné právo k dlžníkovmu majetku, užívacie právo k nehnuteľnosti, vlastnícke právo k majetku* (uvedené spojenia sú vybrané z Obchodného zákonníka, Občianskeho zákonníka, zo zákona o cenných papieroch a investičných službách, z autorského zákona). Spojením *právo k* sa vymedzuje právny (vlastnícky, záložný, užívací...) vzťah k pomenovanej veci (obchodnému menu, nehnuteľnosti, cenným papierom, tovaru, dielu ap.).

Ako vidieť, väzba *právo na* sa používa na vyjadrenie iného významu ako väzba *právo k*. S obidvomi predložkovými spojeniami sa môžeme stretnúť aj v rámci jedného textu (zákona), napr. v zákone č. 285/2015 Z. z. (autorskom zákone): *Za použitie diela má autor **právo na** odmenu. – Autor má **právo na** autorstvo k svojmu dielu. – aj **Vlastnícke právo alebo iné vecné právo k veci, prostredníctvom ktorej je dielo vyjadrené... – Autorské právo k dielu vzniká okamihom...***

V slovnom spojení *záložné právo k pohľadávkam*, ktoré vyrušilo našu pisateľku, sa odôvodnene použila predložka *k*.

Silvia Duchková

Z WEBOVEJ PORADNE

Môcť a smieť. – Sú slovesá *môcť* a *smieť* synonymá?

Pri vyjadrovaní možnosti konania sú slovesá *môcť* a *smieť* synonymá, napr. *Môžem/smiem sa ponúknuť?* – *Môžem/smiem byť vonku iba do desiatej.* – *Môžete/smiete si vybrať.* Treba však dodať, že slovesá *môcť* a *smieť* sa predsa len jemne odlišujú významom i štylistickým zafarbením, čo sa môže v niektorých kontextoch zvýrazniť. Modálne sloveso *môcť* sa významovo spája všeobecne s možnosťou, kým sloveso *smieť* sa spája s dovolením od inej osoby uskutočniť niečo. S tým zrejme súvisí aj zdvorilostná fráza *Smiem prosiť?*, ktorá sa používa iba v tejto podobe. Na druhej strane z dvojice slovík *môcť*, *smieť* sa v súčasnej jazykovej praxi častejšie používa sloveso *môcť*.

Aromaterapia alebo arómatéria? – Ktorý z týchto názvov je napísaný podľa slovenského pravopisu?

Správny je názov *arómatéria*, ktorý sa (v tejto podobe) uvádza aj v Slovníku súčasného slovenského jazyka (A – G, 2006). Zložené slovo *arómatéria* vzniklo zo slova *aróma* odtrhnutím koncovky *-a* a pripojením spájajúcej hlásky *-o-* a slova *terapia*. Rovnakým spôsobom vznikli napr. zložené podstatné mená *ropovod*, *hlavohruď*, *slávobrána*. V zloženine *arómatéria* sa zachováva dlhé *ó* podľa odvodzovacieho základu slova *aróma*.

Zoznam kandidátov. – Ktoré z pomenovaní *kandidačná listina*, *kandidátska listina*, *kandidátka listina*, *kandidátka* je správne?

Všetky štyri sa hodnotia ako spisovné a významovo i štylisticky rovnocenné. Prídavné meno *kandidačný* v spojení *kandidačná listina* je utvorené z podstatného mena *kandidácia*. V spojení *kandidátska listina* sa vychádza z pomenovania osoby *kandidát*. Od názvov osôb sa tvoria vzťahové prídavné mená najčastejšie príponou *-ský/-sky*, napr. *chlap* – *chlapský*, *učiteľ* – *učiteľský*, *murár* – *murársky*, *prezident* – *prezidentský*. Prídavné meno *kandidátny* predstavuje medzi vzťahovými prídavnými menami utvorenými

od názvov osôb netypický ojedinelý prípad. Slovo *kandidátka* je skráteneé jednoslovné pomenovanie listiny s menami kandidátov.

Kormidlovňa alebo kormidelňa? – Ako sa správne nazýva miestnosť na lodi, v ktorej je kormidlo?

V Slovníku súčasného slovenského jazyka A – H (2011) sa uvádza názov miestnosti na kapitánskom alebo navigačnom mostíku lode, v ktorej kormidelník ovláda kormidlo, iba v podobe *kormidelňa*, ale v jazykovej praxi sa používa aj podoba *kormidlovňa*, ktorá je takisto správne utvorená (ako *strojovňa*) a zaužívaná. Obe podoby zodpovedajú spisovnej slovenčine. V tom istom slovníku sa uvádzajú dve podoby vzťahového prídavného mena s významom „vzťahujúci sa na kormidlo“, a to *kormidelný* (napr. *kormidelný stroj, kormidelné koleso, kormidelná páka*) aj *kormidlový* (napr. *kormidlový systém plavidla, kormidlový stroj, kormidlové koleso, kormidlová páka*).

Krokodílie slzy. – Aký význam má slovné spojenie *krokodílie slzy*?

Spojenie *krokodílie slzy* má pôvod v starých legendách, podľa ktorých krokodíl predstiera plač, aby prilákal obeť, podľa iných zase „oplakáva“ obeť, ktorú požiera. V staršom šesťzväzkovom Slovníku slovenského jazyka (1959 – 1968) sa pri frazeologizme *krokodílie slzy* uvádza iba význam „vynútené, falošné, neúprimné“ a v Krátkom slovníku slovenského jazyka (2003) sa frazeologizmus *roniť krokodílie slzy* vykladá ako „predstierať úprimný plač, žiaľ“. Ukazuje sa však, že pôvodné súvislosti a význam spojenia *krokodílie slzy* sú už mnohým používateľom slovenského jazyka neznáme, čo ovplyvnilo jeho interpretáciu a používanie. V súčasnosti sa spojenie *krokodílie slzy* používa aj vo význame „veľké slzy“. V Slovníku súčasného slovenského jazyka H – L (2011) sa pri spojení *roniť krokodílie slzy* už uvádzajú oba významy, t. j. a) „predstierať plač, falošne nariekať“; b) „roniť veľké slzy“.

Cool, coolovo. – Je slovo *cool* v slovenčine spisovné? Aký má význam?

Slovo *cool* sa k nám dostalo z angličtiny. V angličtine má veľa významov, napr. „chladný, pokojný, rozvážny, chladnokrvný, ľahostajný, nevľúdny, bezcitný, drzý, neokrôchaný, objektívny, bezpríznačkový, prostý, suchý“. Ako slangový výraz sa slovo *cool* používa v angličtine vo význame „výborný, úžasný, vynikajúci“. Podobne sa aj v slovenčine vý-

raz *cool* (písaný aj *kúl*) a odvodené výrazy *coolový/kúlový*, *coolovo/kúlovo* používajú na vyjadrenie obdivu či nadšenia a klasifikujeme ich ako slangové výrazy, ktoré nie sú súčasťou spisovnej slovenčiny. V oficiálnej komunikácii ich odporúčame nahrádzať štylisticky bezpríznakovými spisovnými výrazmi *výborný/výborne*, *vynikajúci/vynikajúco* alebo expresívnymi výrazmi *skvelé!*, *úžasné!*, prípadne hovorovým výrazom *super*.

Oprava

V predchádzajúcom čísle nášho časopisu v článku S. Habijanca *Podoba a skloňovanie slova konope v slovenských nárečiach* sa z technických dôvodov namiesto písmena *ǎ* zobrazil znak • (článok je v opravenej podobe prístupný na stránke www.juls.savba.sk/ediela/ks/2020/5/ks5-2020b.pdf). Za chybu sa autorovi aj čitateľom ospravedľujeme.

Obsah 54. ročníka

ŠTÚDIE A ČLÁNKY

DUCHKOVÁ, Silvia: Prídavné meno <i>neuznášaniashopný</i> a iné zložené adjektíva so záporom.....	129
GURIČANOVÁ, Dana: Viacvrstvový Čepiec Kataríny Kucbelovej	328
GURIČANOVÁ, Dana: Výraz <i>portmanteau</i> v širších súvislostiach.....	193
HRUBANIČOVÁ, Ingrid: K pravopisu predponových a zložených etnických a obyvateľských mien. 1. časť	321
KAČALA, Ján: Gramatika a pravopis niektorých zámenných spojení	275
KAČALA, Ján: Syntax a pravopis výrazov so zreteľovým významom	13
KAČALA, Ján: Ženské mená s apelatívnym obyvateľským významom	146
KAZÍK, Miroslav: Frekvencia úradných rodných (krstných) mien v obciach Košariská a Priepasné.....	286
KRÁLIK, Lubor: Etymológia a kultúrna história: <i>pirát</i> „výrobok zábavnej pyrotechniky“	76
MISLOVIČOVÁ, Sibyla: Prevzaté slová <i>hoax</i> , <i>spam</i> , <i>fejk</i> a ich odvodeniny	19
MÍSTECKÝ, Michal – KOLENČÍKOVÁ, Natália: <i>Hviezdne oko</i> , <i>zemský hlas</i> . Kolokačná analýza tematických slov v <i>Marine Andreja Sládkoviča</i>	257
ŠIMKOVÁ, Mária: Z teórie a praxe súčasného spisovného jazyka – o stratifikačnej teórii J. Horeckého a fungovaní niektorých slovotvorných modelov	65
ŠIMON, František – DANKO, Ján: Latinské participiá <i>circumflexus</i> a <i>communicans</i> a ich ekvivalenty <i>ovíjajúci</i> a <i>spojovací</i> v slovenskej anatomickej nomenklatúre.....	198
VALENTOVÁ, Iveta: Motivácia slovenských priezvisk v Číve	3
VALENTOVÁ, Iveta: O názve <i>Kandia</i> a adjektíve <i>kandijský</i>	85

DISKUSIE

HRUBANIČOVÁ, Ingrid: Pravopis spojenia <i>Nežná/nežná revolúcia</i> . Vhľad do súčasnej pravopisnej problematiky pri pomenovaniach dejinných udalostí	25
---	----

TERMINOLÓGIA

HRABOVSKÝ, Michal: Menoslovie systematických kategórií cievnatých rastlín. 1. Čel'ade.....	336
--	-----

KLIMENT, Ján – HRABOVSKÝ, Michal – GURIČANOVÁ, Dana: Nové a revidované slovenské mená dovážaných, zavlečených, pestovaných a ďalších na Slovensku známych cudzokrajných cievnatých rastlín. 1. Rody začínajúce sa písmenom A – D.....	93
KLIMENT, Ján – HRABOVSKÝ, Michal – GURIČANOVÁ, Dana: Nové a revidované slovenské mená dovážaných, zavlečených, pestovaných a ďalších na Slovensku známych cudzokrajných cievnatých rastlín. 2. Rody začínajúce sa písmenom E – N	152
KLIMENT, Ján – HRABOVSKÝ, Michal – GURIČANOVÁ, Dana: Nové a revidované slovenské mená dovážaných, zavlečených, pestovaných a ďalších na Slovensku známych cudzokrajných cievnatých rastlín. 3. Rody začínajúce sa písmenom O – Z	205

ZO STUDNICE RODNEJ REČI

FERENČÍKOVÁ, Adriana: <i>Kto je hladný, zje aj zemiak chladný</i> (o názvoch zemiakov z historickej perspektívy)	220
HABIJANEC, Siniša: Podoba a skloňovanie slova <i>konope</i> v slovenských nárečiach.....	295
ONDREJKOVÁ, Renáta: Substantívum <i>baza</i> v slovenských terénnych názvoch.....	347
RAMŠÁKOVÁ, Anna: Poznáme význam slov <i>beskyd</i> a <i>grapa</i> ?	32
RAMŠÁKOVÁ, Anna: Poznáme významy slov <i>kýčera</i> a <i>sihla</i> ?	120
VALENTOVÁ, Iveta: <i>Chce Gorbu s Gerečom stáhnut dokopi</i> alebo O terénnych názvoch v Tardoši	160

ROZLIČNOSTI

<i>Dáta, datovať</i> a nové sloveso <i>dátovať</i> . S. Mislovičová.....	229
<i>Drift, drifter</i> . D. Guričanová	359
O prevzatých slovách <i>kurzarbeit</i> a <i>pendler</i> . S. Mislovičová	169
<i>Osvienčim</i> verzus <i>Auschwitz</i> . S. Duchková	41
Priezvisko <i>Brozman</i> . I. Valentová.....	172
<i>Stojaca/stojacia lampa</i> . K. Kálmánová	111
<i>Trollovať, trollovanie</i> . D. Guričanová	305
<i>V rámcí a vrámci</i> . M. Václavík.....	43
Významy slova <i>bielizeň</i> . I. Vančová	356

SPRÁVY A POSUDKY

90. výročie narodenia Ivana Masára. J. Levická.....	115
Aký bol Deň otvorených dverí v Jazykovednom ústave Ľudovíta Štúra SAV v roku 2019?.....	55
Dve jubileá Adriany Ferenčíkovej. G. Múcsková	45
Jubilantka Iveta Felixová Gáriková – <i>Daj, Bože, zdravinka dobrého!</i> E. Dvornická	232
Nitra privítala mladých jazykovedcov. J. Nemčeková	51
O východoslovenských nárečiach s láskou. N. Janočková.....	235
Rajecká dolina. E. Dvornická.....	176
Rozličnosti o slovenčine. R. Krolčíková.....	55
Spomienka na Pavla Branka. I. Hrubaničová	310
Sto rokov od narodenia profesora V. Blanára. I. Valentová.....	362
Umenie porozumieť. Za PhDr. Ladislavom Kučerom, CSc. (1926 – 2020). K. Džunková.....	234
Za Štefanom Liptákom (1937 – 2020). M. Smatana.....	308

SPYTOVALI STE SA

<i>Čiernobiela fotografia a čierno-biely sveter</i> . S. Mislovičová.....	248
Čo znamená slovo <i>tejpovanie</i> ? D. Guričanová	57
<i>Divoká ryža</i> ? I. Vančová	59
<i>Grodno</i> alebo <i>Hrodna</i> ? S. Duchková.....	315
Názov <i>Somaliland</i> . I. Vančová	184
Nové slovo <i>podcast</i> . K. Kálmánová.....	182
O názve <i>Pripjat'</i> . S. Duchková.....	123
O pôvode hlásky a písmena <i>ä</i> . E. Králik.....	181
<i>Petičník</i> či <i>petičiar</i> . S. Duchková	245
Pomenovanie ďalších exemplárov písomností. D. Dovičovičová.....	244
<i>Právo na i právo k</i> . S. Duchková.....	368
<i>Remdesivir</i> alebo <i>remdezivir</i> ? K. Kálmánová	234
Výraz <i>al dente</i> . D. Guričanová.....	125

Z WEBOVEJ PORADNE

Ako nazvať obyvateľa Pobrežia Slonoviny?	251
Ako sa skloňujú cudzie vlastné mená <i>Merliah</i> a <i>Kylie</i> ?	61
<i>Aromaterapia</i> alebo <i>arómoterapia</i> ?.....	370

<i>Cool, coolovo</i>	371
Čiarka za pomlčkou	187
Človekovi alebo človeku?	189
Fotovoltický alebo fotovoltaický?	189
Je slovo každopádne spisovné?	255
Jednovidové slovesá	188
Kormidlovňa alebo kormidelňa?	371
Krokodilie slzy	371
Má slovo <i>ropa</i> genitív plurálu?	190
Meno <i>Boromír</i>	317
<i>Môcť</i> a <i>smieť</i>	371
Názov ulice	253
Nezhodné prívlastky	251
O slove <i>verzus</i>	61
<i>Palládiovský</i> alebo <i>palladiánsky</i> ?	317
<i>Podozrivý sa vyvinil</i>	254
<i>Predsa</i> aj <i>predsedníčka</i>	187
<i>Rodič</i> – <i>rodičia</i> , ale <i>vodič</i> – <i>vodiči</i> ?	190
<i>Rybovod</i> alebo <i>rybochod</i> ?	191
Skloňovanie slova <i>slávik</i>	318
Slová <i>prосто, proste</i>	253
Slovesné tvary	317
<i>Smartfón</i>	318
Sú vokatívne tvary nespisovné?	188
<i>Šmejdiť</i>	319
<i>Tablet</i>	319
<i>V globále</i> alebo v „ <i>globáli</i> “?	62
<i>Veterinárny</i> a <i>veterinársky</i>	127
<i>Vodomerná šachta</i> ?	191
Výslovnosť slova <i>veterný</i>	127
<i>Vysoko výkonný</i> alebo <i>vysokovýkonný</i> ?	254
<i>Za účelom</i> ?	62
Zoznam kandidátov	370

PRIPOMÍNAME SI

63, 128, 192, 256, 320

Index 54. ročníka. S. Mislovičová	377
Informácie autorom	64
Obsah 54. ročníka	373

Index 54. ročníka

A

- akcieschopný*, význam a používanie 135
ako, význam a používanie 275
aký, význam a používanie 275
al dente, význam a používanie 125 – 126
analýza literárneho diela: KUCBELOVÁ, Katarína: Čepiec 328 – 335; SLÁDKOVIČ, Andrej: Marína 257 – 274
antiameričan, pravopis 324
antičičian, pravopis 324
antieurópan, pravopis 324
arómoterapia, význam a používanie 370

B

- BALLEKOVÁ, Katarína, pripomínáme si 320
báť sa, význam a používanie 188
baza, používanie v slovenských terénnych názvoch 347 – 355
beskyd, dejiny a význam 32 – 40
BETÁKOVÁ, Valéria, pripomínáme si 320
bielizeň, význam a používanie 356 – 358
BLANÁR, Vincent, sté výročie narodenia 362 – 367
Borimír, význam a používanie 317
BRANKO, Pavel, nekrológ 310 – 314
Bratislavčan, význam a používanie 149
Brozman, význam a pôvod priezviska 172 – 175
Brvnišťan, *Brvnišťanka*, význam a používanie 147

Budapešťan, *Budapešťanka*, význam a používanie 147

C

- cezhraničný pracovník*, význam a používanie 172
ctihodný, význam a používanie 138 – 139

Č

- Časťan*, *Častianka*, význam a používanie 147
ČIERNA, Mária, pripomínáme si 256
čiernobiely, význam a používanie 248
čierno-biely, význam a používanie 248
čierny, *č-a ryža*, význam a používanie 60
človek, skloňovanie 189
čo, význam a používanie 275

D

- dajaký*, význam a používanie 275
dáta, význam a používanie 229 – 231
dátovanie, význam a používanie 229 – 231
datovať, význam a používanie 229 – 231
dátovať, význam a používanie 229 – 231
dátový, význam a používanie 229 – 231
dedinčan, *dedinčanka*, význam a používanie 146
dejiny jazyka: *beskyd* a *grapa* 32 – 40
Deň otvorených dverí v JÚLEŠ SAV, správa 55 – 56
Detvianka, význam a používanie 148
dialektológia: *konope* v slovenských nárečiach 295 – 304; o názvoch

zemiakov z historickej perspektívy 220 – 228
divoký, význam a používanie 59 – 60
divý, *d-á ryža*, význam a používanie 59 – 60
Dobrohošťan, *Dobrohošťanka*, význam a používanie 147
dolniak, *dolnička*, význam a používanie 146
dôveryhodný, význam a používanie 133
drift, význam a používanie 359 – 361
drifter, význam a používanie 359 – 361
drifterský, význam a používanie 359 – 361
driftingový, význam a používanie 359 – 361
driftovací, význam a používanie 359 – 361
driftovanie, význam a používanie 359 – 361
driftový, význam a používanie 359 – 361
duplikát, význam a používanie 244 – 245
XXVIII. kolokvium mladých jazykovedcov, správa 51 – 54

E

Etrusk, pravopis 322
etymológia: slova *pirát* (výrobok zá-
bavnej pyrotechniky) 76 – 84
Európan, pravopis 322
Exbratislavčan, pravopis 327
exkulpácia, význam a používanie 254
exkulpovať, význam a používanie 254
Exparížan, pravopis 322

F

fejk, význam a používanie 19 – 24
fejker, význam a používanie 24

fejkovat', význam a používanie 23
fejkový, význam a používanie 23
FELIXOVÁ GÁFRIKOVÁ, Iveta,
medailón 232 – 233
FERENČÍKOVÁ, Adriana, medailón
45 – 50
fotovoltaický, význam a používanie 189
– 190
Francúz, pravopis 322

G

globál, skloňovanie 62
Goral, pravopis 322
grapa, dejiny a význam 32 – 40

H

hejslovák/Hejslovák, pravopis 321 – 327
Hind, pravopis 322
hoax, význam, výslovnosť a používanie
19 – 24
HORECKÝ, Ján, stratifikačná teória
a fungovanie niektorých slovo-
tvorných modelov 65 – 75
HORECKÝ, Ján, spomienka 63
horniak, *hornička*, význam a používa-
nie 146
Host'an, *Hostianka*, význam a používa-
nie 147
Hradišťan, *Hradišťanka*, význam a po-
užívanie 147
Hrachovišťan, *Hrachovišťanka*, význam
a používanie 147
Hrodna, *hrodniansky*, význam a použi-
vanie 315 – 316
huránemec, pravopis 322

CH

chvályhodný, význam a používanie 131,
138 – 139

I

indiánsky, i-a ryža, význam a používanie 59 – 60
iný, význam a používanie 275

J

ja, význam a používanie 275
jednoducho, význam a používanie 253
Juhoameričan, pravopis 322
južan, južanka, význam a používanie 147

K

kačica, novinárska k. 21
KALESNÝ, František – SMATANA, Miloslav – JASENOVEC, Ján – BLAŽEK, Radomír: Rajecká dolina, recenzia 176 – 180
Kandia, význam a používanie 85 – 92
kandidačný, význam a používanie 370 – 371
kandidátka, význam a používanie 370 – 371
kandidátny, význam a používanie 370 – 371
kandidátsky, význam a používanie 370 – 371
kandijský, význam a používanie 85 – 92
každopádne, význam a používanie 255
každý, význam a používanie 275
kdekoľvek, význam a používanie 275
kedy, význam a používanie 275
Kelt, pravopis 322
kineziologický, k-á tejpovacia páska, význam a používanie 58
kineziotejp, význam a používanie 58
kineziotejping, význam a používanie 58
kineziotejповanie, význam a používanie 58

Koliňanec, Koliňanka, význam a používanie 151
kolko, význam a používanie 275
kol'kokrát, význam a používanie 275
kol'konásobný, význam a používanie 275
kol'koraký, význam a používanie 275
kol'ky, význam a používanie 275
Komáranec, Komáranka (Komárany), význam a používanie 151
konkurencieschopný, význam a používanie 134
kopaničiar, kopaničiarka, význam a používanie 146
kormidelný, význam a používanie 371
kormidelňa, význam a používanie 371
kormidlovňa, význam a používanie 371
kormidlový, význam a používanie 371
krajan, krajanka, význam a používanie 146
krokodílie slzy, význam a používanie 371
kto, kto iný, význam a používanie 275 – 285
ktorý, význam a používanie 275
KUCBELOVÁ, Katarína: Čepiec, analýza literárneho diela 328 – 335
KUČERA, Ladislav, nekrológ 234 – 235
kúpypsychopný, význam a používanie 135
kurzarbeit, význam a používanie 169 – 172
kvadruplikát, význam a používanie 244 – 245
kvázifrancúz, pravopis 322
kvintuplikát, význam a používanie 244 – 245
kýčera, pôvod a význam 102 – 110
Kylie, skloňovanie 61

L

lazník, laznička, význam a používanie 146

LIPTÁK, Štefan, nekrológ 308 – 309

M

Maďar, pravopis 322

maďarofil, pravopis 322

maďarofób, pravopis 322

Mart'an, pravopis 322

MASÁR, Ivan, 90. výročie narodenia 115 – 119

medailóny: BLANÁR, Vincent 362 – 367; FELIXOVÁ GÁFRIKOVÁ, Iveta 232 – 233; FERENČÍKOVÁ, Adriana 45 – 50; MASÁR, Ivan 115 – 119

medonosný, význam a používanie 141

Merliah, skloňovanie 61

Mesiačan, pravopis 322

mešťan, mešťanka, význam a používanie 146

mierumilovný, význam a používanie 140

MIKO, František, spomienka 128

mimozemšťan, mimozemšťanka, význam a používanie 146, 151

mocichtivý, význam a používanie 141

môcť, význam a používanie 370

mrazuvzdorný, význam a používanie 142

N

neakieschopnosť, význam a používanie 137

neakieschopný, význam a používanie 136

nebešťan, nebešťanka, význam a používanie 146, 151

nedôveryhodný, význam a používanie 133

nekonkurencieschopne, význam a používanie 136

nekonkurencieschopnosť, význam a používanie 136

nekonkurencieschopný, význam a používanie 136

nekrológy: BRANKO, Pavel 310 – 314; KUČERA, Ladislav 234 – 235; LIPTÁK, Štefan 308 – 309

nekúpyschopný, význam a používanie 137

Nemaďar, pravopis 322

Nemec, pravopis 322

nemedonosný, význam a používanie 141

nemrazuvzdorný, význam a používanie 142

neobranyschopný, význam a používanie 137

neohňovzdorný, význam a používanie 142

neporiadkumilovný, význam a používanie 140

Neslovák/neslovák, pravopis 321 – 327

neuznášaniashopnosť, význam a používanie 129 – 145

neuznášaniashopný, význam a používanie 129 – 145

nevierohodný, význam a používanie 132 – 133

nevodeodolný, význam a používanie 143

nevodoodolný, význam a používanie 143

nevodovzdorný, význam a používanie 142

nezávideniahodný, význam a používanie 131 – 133

neziskuchtivý, význam a používanie 141

nežiaruvzdorný, význam a používanie 142

neživotaschopnosť, význam a používanie 136

neživotaschopný, význam a používanie 135

Nežná/nežná revolúcia, pravopis 25 – 31

niekto, význam a používanie 275

nijaký, význam a používanie 275

nikto, význam a používanie 275

Nitrianka, význam a používanie 148

O

občan, občianka, význam a používanie 146

obranyschopný, význam a používanie 135

obšmietat' sa, význam a používanie 319

obyvateľ Pobrežia Slonoviny, význam a používanie 251

odkiaľ, význam a používanie 275

ohňovzdorný, význam a používanie 142

onačiť, onačiť sa, význam a používanie 276

ondiat', ondiat' sa, význam a používanie 276

ondiet', ondiet' sa, význam a používanie 276

ondiť, ondiť sa, význam a používanie 276

onomastika: frekvencia úradných rodných mien v obciach Košariská a Prieipasné 286 – 294; *Kandia* a *kandijský* 85 – 92, *kýčera* a *sihla* 102 – 110; motivácia slovenských priezvisk v Číve 3 – 12; priezvisko *Brozman* 172 – 175; slovo *baza* v slovenských terénnych názvoch 347 – 355; terénne názvy v Tardoši 160 – 168

osadník, osadníčka, význam a používanie 146

Osvienčim, používanie názvu 41 – 42

P

palladiánsky, palladiovský, význam a používanie 317 – 318

pangermán, pravopis 322

pansláv, pravopis 322

Parížan, pravopis 322

pendler, pendlerka, význam a používanie 160 – 172

Peštianka, význam a používanie 148

petičiar, význam a používanie 245 – 247

petičník, význam a používanie 245 – 247

PETRUFOVÁ, Magdaléna, pripomíname si 256

Piešťanec, Piešťanka, význam a používanie 149

pirát (výrobok zábavnej pyrotechniky), význam a používanie 76 – 84

podcast, význam a používanie 182 – 184

Polorus, pravopis 327

Poloukrajinec, pravopis 322, 325

pol'utovaniahodný, význam a používanie 131

poriadkumilovný, význam a používanie 140

portmanteau, význam a používanie 193 – 198

PORUBSKÁ, Emília, spomienka 128

pozemšťan, pozemšťanka, význam a používanie 146, 151

Praaustráľčan, pravopis 322

praceneschopnosť, význam a používanie 131

právo na, právo k, význam a používanie 368 – 369

pravopis: *Nežná/nežná revolúcia*

a pomenovania dejinných udalostí 25 – 31; pôvod a pravopis hlásky a písmena *ä* 181 – 182; predponové a zložené etnické a obyvateľské mená 321 – 327; výrazu *v rámci* 43 – 44
prečo, význam a používanie 275
predseda, *predsedníčka*, význam a používanie 187
prevádzkyschopný, význam a používanie 135
Pripiat', skloňovanie 123 – 125
pripiatsky, význam a používanie 124 – 125
pripomíname si: BALLEKOVÁ, Katarína 320; BETÁKOVÁ, Valéria 320; ČIERNÁ, Mária 256; HORECKÝ, Ján 63; MIKO, František 128; PETRUFOVÁ, Magdaléna 25; PORUBSKÁ, Emília 128; SOKOLOVÁ, Miloslava 192; VALENTOVÁ, Iveta 256
proameričan, pravopis 322, 324
pročičan, pravopis 322, 324
proeurópan, pravopis 324
profrancúz, pravopis 322
prосто, *proste*, význam a používanie 253

R

recenzie: KALESNÝ, František – SMATANÁ, Miloslav – JASENOVEC, Ján – BLAŽEK, Radomír: *Rajecká dolina* 176 – 180; *Rozličnosti o slovenčine* 120 – 122; *Variety jazyka a jazykovedy*. Východoslovenské nárečia v minulosti a dnes 235 – 242
remdezivir, *Remdesivir*, význam a používanie 243 – 244
rodič, význam a používanie 190 – 191
Róm, pravopis 322

ropa, skloňovanie 190
Rozličnosti o slovenčine, recenzia 120 – 122
rybovod, význam a používanie 191
ryža, *čierna r.*, *indiánska r.*, význam a používanie 60

S

s cieľom, význam a používanie 62
s/so včelou kašičkou, význam a používanie 249 – 250
severan, *severanka*, význam a používanie 147
Sicilčan, pravopis 322
sídlišťan, *sídlišťanka*, význam a používanie 146
sihla, pôvod a význam 102 – 110
Skaličanka, význam a používanie 148
skloňovanie: *človek* 189; *globál* 62; mien *Merliah* a *Kylie* 61; názvu *Pripiat'* 124 – 125; *rodič*, *vodič* 190 – 191; *ropa* 190; *slávik* 318 – 319; *smartfón* 318
SLÁDKOVIČ, Andrej: *Marína*, *koločkáč* *analýza diela* 257 – 274
slavianofil, pravopis 322
slávik, skloňovanie 318 – 319
slávychtivý, význam a používanie 141
Slovák, pravopis 321 – 327
slovtvorba: prídavné meno *neuznášiaschopný* a iné zložené adjektíva so záporom 129 – 145; ženské mená s apelatívnym obyvateľským významom 146 – 151
smartfón, skloňovanie
smieť, význam a používanie 370
snorit', význam a používanie 319
SOKOLOVÁ, Miloslava, pripomíname si 192

Somaliland, pôvod a používanie názvu 184 – 186

spam, význam a používanie 19 – 24

spamer, význam a používanie 22

spamovanie, význam a používanie 22

spamový, význam a používanie 22

Spišskonovovešťan,

Spišskonovovešťanka, význam a používanie 147

správy: Deň otvorených dverí v JÚLŠ SAV 55 – 56; XXVIII. kolokvium mladých jazykovedcov 51 – 54

stojaci, s-a lampa, význam a používanie 111 – 114

stojáci, s-ia lampa, význam a používanie 111 – 114

Stredoeurópan, pravopis 322

syntax: syntax a pravopis výrazov so zreteľovým významom 13 – 18

Š

Šarišanka, význam a používanie 148

Škót, pravopis 322

T

tablet, význam a používanie 319

taký, význam a používanie 275

tam, význam a používanie 275

tejp, význam a používanie 57 – 59

tejpváci, význam a používanie 58

tejpvovanie, kineziologické t., význam a používanie 57 – 59

tejpvovať, význam a používanie 57 – 59

tentovať, tentovať sa, význam a používanie 276

terminológia: latinské participiá *circumflexus* a *communicans* a ich ekvivalenty *ovíjajúci* a *spojovací* v slovenskej anatomickej nomenklatúre 198

– 204; menoslovie systematických kategórií cievnatých rastlín, čeľade 336 – 346; nové a revidované slovenské mená dovážaných, zavlečených, pestovaných a ďalších na Slovensku známych cudzokrajných cievnatých rastlín, rody začínajúce sa písmenom A – D 93 – 101, rody začínajúce sa písmenom E – N 182 – 159, rody začínajúce sa písmenom O – Z 205 – 219

tiežbratislavčan, pravopis 322, 326

tiežslovák/Tiežslovák, pravopis 321 – 327

tolko ráz, význam a používanie 275

tol'korako, význam a používanie 275

tol'koraký, význam a používanie 275

tol'ký, význam a používanie 275

Trák, pravopis 322

Trenčianka, význam a používanie 148

trestuhodný, význam a používanie 131, 138 – 139

triplikát, význam a používanie 244 – 245

Trnavčan, Trnavčanka, význam a používanie 148 – 149

trol, význam a používanie 305 – 307

trolovanie, trollovanie, význam a používanie 305 – 307

trolovať, trollovať, význam a používanie 305 – 307

Turianka, význam a používanie 148

U

úctyhodný, význam a používanie 138 – 139

Ultramad'ar/ultramad'ar, pravopis 324

Ultranemec/ultranemec, pravopis 321 – 327

Ultraslovák/ultraslovák, pravopis 324
uznášaniashopnosť, význam a používanie 129 – 145
uznášaniashopný, význam a používanie 129 – 145

V

v rámci, pravopis 43 – 44
VALENTOVÁ, Iveta, pripomínáme si 256
Variety jazyka a jazykovedy.
Východoslovenské nárečia v minulosti a dnes, recenzia 235 – 242
verzus, význam a používanie 61
veterinárny, význam a používanie 127
veterinársky, význam a používanie 127
veterný, výslovnosť 127
vidieť, význam a používanie 250 – 251
Valaštan, *Valašiťanka*, význam a používanie 147
vodeodolný, význam a používanie 143
vodič, význam a používanie 190 – 191
vodomerný, *v-á šachta*, význam a používanie 191
vodoodolný, význam a používanie 143

vodovzdorný, význam a používanie 142
vrchár, *vrchárka*, význam a používanie 146

všetci, význam a používanie 275
vtedy, význam a používanie 275
východniar, *východniarka*, význam a používanie 147
vysokovýkonny, význam a používanie 254
vyvinenie, význam a používanie 254
vyviniť, význam a používanie 254

Z

západniar, *západniarka*, význam a používanie 147
Západoslovák, pravopis 322
Západoslovan, pravopis 322
závideniahodný, význam a používanie 131
ziskuchtivý, význam a používanie 141

Ž

žiaruvzdorný, význam a používanie 142
Žid, pravopis 322
životaschopný, význam a používanie 134

Sibyla Mislovičová

ISSN 0023-5202

MIČ 49 300